ATEITIS

1962 M. BALANDIS NR. 4

ATEITIS 1911 — 1962

1962 METAI Nr. 4

BALANDIS — APRIL

★

REDAKCINIAI KOLEKTYVAI:

1. **Rimantas Rudys,** Jonas Račkauskas, Rimantas Repšys, Lilė Tumosaitė, Janina Radvilaitė, Audronė Garbenytė, Jonas Šoliūnas, Algis Urbanavičius ir Dalia Binkytė.

2. **Rimvydas Šliažas,** Aušrelė Skirmuntaitė, Dalia Indreikaitė, Veronika Tijūnėlytė, Petras Kaufmanas, Giedrė Žumbakienė, Jonas Šalčius, Enata Skrupskelytė, Angelė Katelytė.

Šį numerį redagavo antrasis kolektyvas.

Redakcijos adresas:

ATEITIS — Redakcija
4105 So. Albany Ave.,
Chicago 32, Illinois
Tel. VIrginia 7-7153

Prenumerata metams $5.00
pagal JAV dol. kursą.
Garbės prenumerata metams $10.00
Atskiro numerio kaina 50¢.
Administratorius Vytautas Šoliūnas

Administracijos adresas:

ATEITIS Administracija
5254 So. Trumbull Ave.,
Chicago 32, Illinois

★

LITHUANIAN CATHOLIC YOUTH MAGAZINE

Published monthly, except July and August by the Lithuanian Catholic Youth Association.

„ATEITIS"

5254 South Trumbull Avenue
Chicago 32, Illinois

★

Subscription $5.00 per year
Single copy 50¢.

Second class postage paid at the Chicago Post Office.

★

Iliustracijų tema — miestas. Kasdien mes matome apšepusius miesto mūrus, o turime susidaryti žalių tėvynės laukų vaizdą.

Nuotr.: Algio Urbonavičiaus

TURINYS

Arūnas Liulevičius — Tremtis — nelaimė ar palaima jaunimui? . . 86
Rimvydas Šliažas — Rytprūsių lietuviškumo klausimas 88
Bangputys — Lietuva (eilėraštis) 89
K. Ž. — Skamba plėšikų daina 93
Dabartiniai mąstymai — eilėraščiai 96
Spaudos puslapiuos 102
Kreivos šypsenos 104

Vifršelio trečiame puslapy — Korespondencijos

Ilustracijos puslapiuose 60, 63 ir 72 **Giedrės Žumbakienės.**

Tremtis – nelaimė ar palaima jaunimui?

Jei tu paklaustum mano draugą apie jo vaikystę, jis tau tokį atsitikimą papasakotų: buvo tai 1945 metų ankstyvas pavasaris vidurio Vokietijoje. Jau kelis kartus miestelį buvo nusiaubusios bombos. Paskutinis smūgis buvo didžiausias: sporto aikštėje suguldytos trys eilės žuvusiųjų kūnų. Pora dienų po bombardavimo jis su draugais bežaisdamas krūmuose atrado žmogaus ranką. Jūs nenustebkit, kad ir dabar jis nerimauja išgirdęs sirenos balsą.

Tremtis mums pavogė vaikystę.

Mūsų tėvams tremtis pavogė jų gyvenimo darbą. Mokytojas paliko klasės lentą, ūkininkas paliko sunkiom varpom svyrančius rugius. Jūs manote, kad karas paliko miestų griuvėsius, pakelės kapus: o ne, jis sau paminklą pasistatė sunaikintais ateities planais, sulaužytais gyvenimais. Tremtis, kaip vėžys, kiekviename iš mūsų lapoja. Kasmet miršta tie, kurie mums dar daug galėja duoti — jie mirė prieš aštuoniolika metų — jų tik valia juos tremtyje nešiojo.

Tremtis mūsų tėvams pavogė ateitį.

Mūsų mažiesiems tremtis atėmė žemę — ji atėmė atsiminimus, kurie žmogui taip reikalingi, kaip motinos pienas. Mūsų vaikai gyvena traukinyje: kiek valstybių kiekvienas matęs, kiek miestų kiekvienas gyvenęs, kiek mokyklų lankęs. Jis gyvena srovėje: be praeities, be šaknų. Jo akyse miršta nuostaba: miesto medis nepasipuoš katinėliais, iš gatvės grindinio neišdygs puriena. Mūsų mažieji yra pirmieji, kurie auga toli nuo žemės.

Tremtis mūsų mažiesiems pavogė tėviškę.

Tremtis yra nelaimė — ji iš mūsų rankų ištraukė viską, kuo mes norėjome dangstytis nuo Dievo. Tremtis mus padarė amžinais beturčiais.

O tačiau Dievas nori kažką tremtimi mums pasakyti. Ar jis mūsų priespaudos metais mūsų nuostabiai nesaugojo? Ar jis karo metais mūsų sų neišvedė per ugnimi lyjantį dangų ir nuo plieno drebančią žemę? Kiekvienas iš mūsų, kiekvieno iš mūsų tėvai gali papasakoti nuostabią odisėją. Lengva į Dievą netikėti sočiam būnant. Sunku į Dievą netikėti, kai Jo ranka ugnyje matos.

Jei nėra Dievo, tai tremtis yra beprasmė — esame tada tik keli iš mašinos išsviesti rateliai, be tikslo besiraičioją ant dulkėtų cemento grindų, kvailai bandydami išvengti likimo šluotos.

Dievas tyli. Dievo keliai paslaptingi — ne mums atspėti, kokiam tikslui jis mus išrinko tremčiai. Ne mums suprasti, kodėl visas pasaulis turėjo kraujuose išsimaudyti. Didelio įspūdžio padarė neseniai skaitytas prūsų daktaro Hans Graf von Lehndorff 1945-47 metų dienoraštis (Ostpreussisches Tagebuch). Jis ten rašo (185 p.): "Ar negyvename mūsų laikus kaip ryšio neturinčią eilę garsų? O vis dėlto juose yra melodija. Dievas vienas ją žino ir jaučia jau paskutinį toną, kai Jis pirmąjį apsprendžia. Ir kartais Jis leidžia mums valandėlę kartu dainuoti."

Mūsų ateitis paslėpta rūkuose. Tiesiog juokinga, kad net norėdami negalim pasakyti, ar mūsų laikai veda žmoniją į kapą, prie visuotinio sunaikinimo, ar mūsų amžius traukia besispiriančius prie netikėto aukso amžiaus. Kyla baisi mintis, kad tai didele dalimi priklauso nuo mūsų. Ar ne baisu pagalvoti, kad dvidešimtasis šimtmetis gali būti Dievo kalvė, kurioje turi būti nukaltas geresnis, tiesesnis žmogus. Ar nėra iš mūsų laukiama, kad tremties nelaimę padarytume palaima? Juk geležis, kuri atvėsta ir atsisako priimti jai skirtą formą, turi būti vėl ugnyje kaitinama.

LIETUVOS NACIONALINĖ M[illegible]DO BIBLIOTEKA

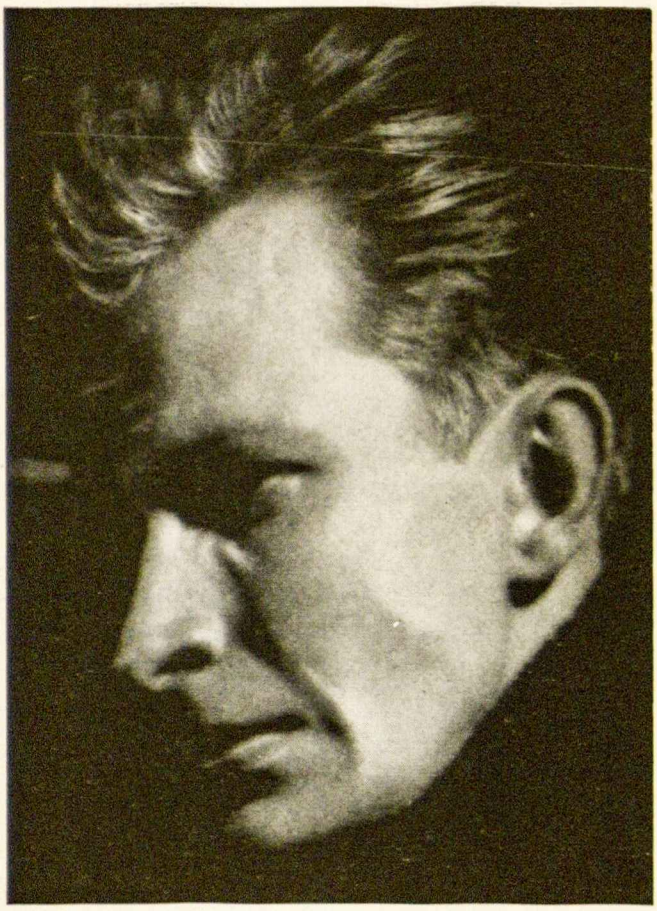

Tokio žurnalo, kaip "Ateitis", turinys priklauso nuo daugelio bendradarbių geros valios ir laisvo noro, nes nemokame honorarų ir neturime nuolatinių spaudos darbininkų. Leidžiant žurnalą tokia sistema, ypatingai svarbu rasti žmonių, kurie turi gabumų rašyti, piešti, pagražinti žurnalą ir kartu norą savo gabumus atiduoti *"Ateičiai"*. Vienas tokių retų bendradarbių yra Algis Urbonavičius, kurio dėka *"Ateitis"* per paskutinius du metus galėjo pasipuošti gražiomis nuotraukomis; gražios ne todėl, kad jos vaizdavo idiliškus nežemiškus vaizdus, bet tikrovę, pagautą reikšmingame momente.

Bet ne čia proga aptarti Algio darbus. Algis išeina šį mėnesį į kariuomenę — mes neteksime jo indėlio. Taigi norėtume jam *"Ateities"* vardu padėkoti už talką, palinkėti jam laimingai atitarnauti laiką ir grįžti pilnu naujų minčių, kurios išeitų ne tik jam, bet ir *"Ateičiai"* į naudą.

Redakcija

Kaip dirba toji mūsų šimtmešio kalvė?

Nuo žmogaus yra baigiama nudeginti viskas, po kuo jis galėtų pasislėpti nuo Dievo, į ugnį metami visi ramščiai, kurie jam padėtų savo keliais rėplioti. Paskutiniai dešimtmečiai parodė, kaip greitai sudega turtas, vieta visuomenėje, ateities planai.

Sunku būtų įsivaizduoti, kad tremtinys galėtų žvelgti į turtą tomis pačiomis akimis po pergyvenimų, kuriuose visas turtas susidėjo iš marškinių ant nugaros. Nei banko knygutė, nei namas, nei automobilis nebegali būti širdžiai paguoda.

Nesuprantama būtų, jei žmogus, kasęs apkasus, stovykloje malkas skaldęs, o dabar po sunkaus darbo fabrike apie pensiją galvojąs, nebūtų pakeitęs nuomonės apie darbo ir visuomeninės garbės pastovumą.

Nuo tolimos ateities planų darymo skaudžiai buvome atpratinti, kai nebuvo aišku, iš kur ateis bulvė sekančios dienos viralui.

Klystume, jei galvotume, kad mūsų tremties pergyvenimai mus atskiria nuo Amerikos visuomenės. Keista, kad Amerikos pažiūra į turtą, darbą, ateitį nuo Pirmojo Pasaulinio Karo smarkiai pasikeitė. Pasikeitimas ne toks radikalus, kaip tremtinio, bet matyti didelis skirtumas tarp europietiškos ir amerikietiškos pažiūros. Europa laikosi pažiūros, kuri viešpatavo devyniolikto šimtmečio gale Amerikoje. Ekonominiame gyvenime Amerika yra senesnis kraštas, negu Europa.

Turtas amerikiečiui slepiasi ne daikte, bet jo vartojime. Visai kitaip elgiasi turtingas europietis ir pasiturintis amerikietis. Europiečio ambicija — dvaras, mūriniai rūmai; amerikiečio — dažnai keisti gyvenvietę, kasmet mainyti automobilį, praleisti metus kelionėse. Ryškiausias pažiūros skirtumas matyti žvilgsnyje į automobilius: europietis jaudinasi, kad Amerikoje automobiliai dirbtinai sendinami — su naujų metų modeliu senieji ruošiami laužui. Europietis įsitikinęs, kad automobilis turėtų būti ilgų metų tarnas — amerikietis jaučia, kad turtas nėra daiktuose, bet naudotojų įvertinime.

Skirtumai pažiūrose apie žmogaus vietą visuomenėje Europoje ir Amerikoje ryškiai matomi praeitame žurnalo "Daedalus" numeryje, kuriame sociologai nagrinėja jaunimą liečiančius klausimus. Štai, Wylie, lygindamas Prancūzijos ir JAV jaunimą, randa, kad prancūzas jaunuolis nuo mažens pratinamas gyventi dirbtinų taisyklių ribose, nes tos taisyklės yra ap-

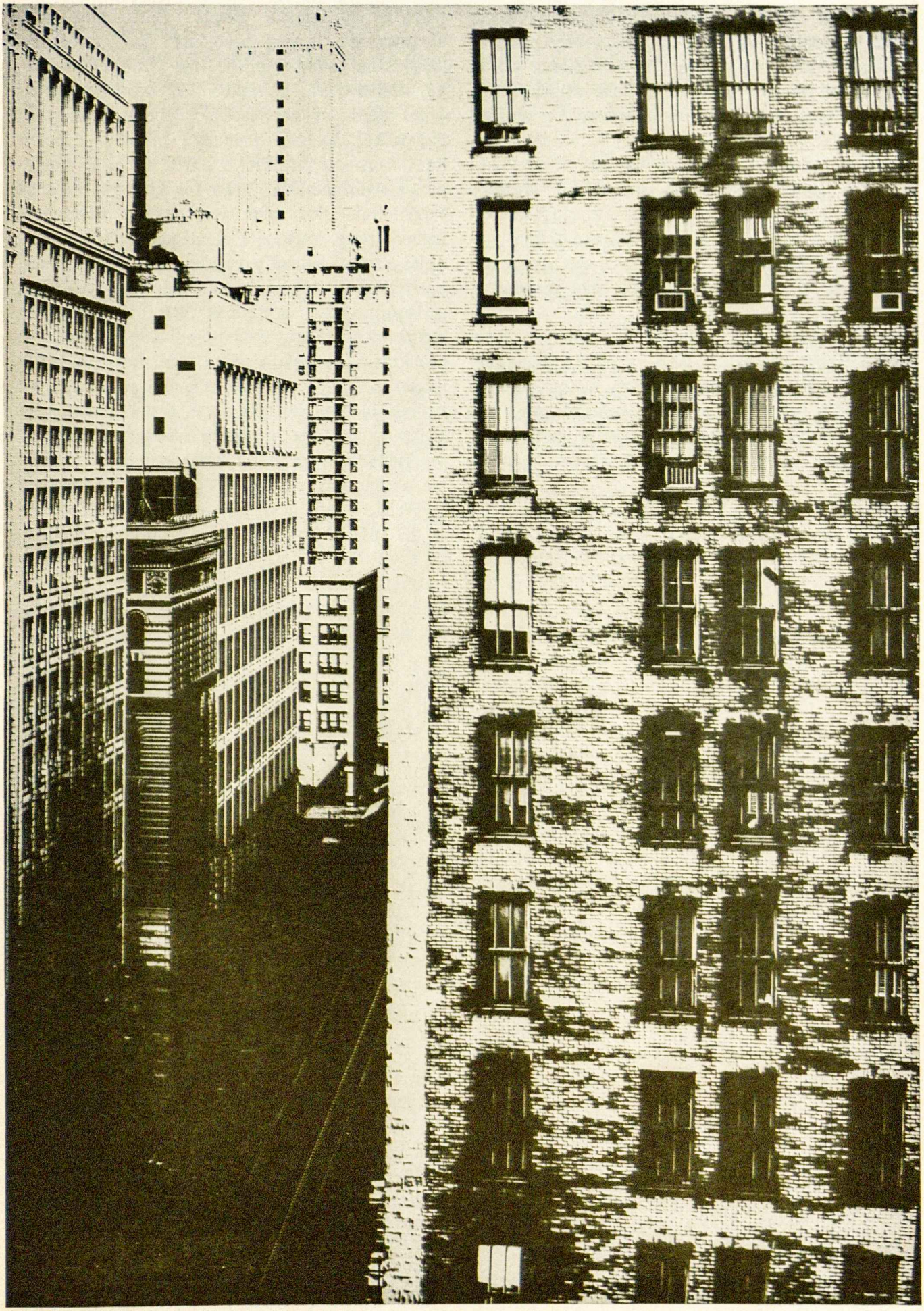

LIETUVOS
NAC[illegible]INĖ
M[illegible]DO
BIBLIOTEKA

sauga prieš slypintį po jomis chaosą. Prancūzas jaunuolis pergyvena kontrastą tarp namų ir visuomenės: jei viešumoj jis turi pilnas teises, tai namuose iki vedybų jis lieka stiprioj tėvų kontrolėj. Amerikoje jaunuoliui nuo pat mažens įtaigojama, kad dirbtinės taisyklės esančios tiesiog nemoralu — esančios natūralios taisyklės, kurios padeda asmeniui išsivystyti; išvadoje jaunuolis nežino, ko iš jo nori. Priešingai Prancūzzijai, JAV nėra aiškaus skirtumo tarp namų ir visuomenės — jau nuo mažų dienų namai yra tik kafeterija — tik bazė maistui ir poilsiui.

Tame pačiame "Daedalus" numeryje Kenneth Kenniston randa, kad amerikos jaunuomenėje 1) nėra gilių įsipareigojimų suaugusių vertybėm ir rolėm, 2) nesimato sukilimo prieš tėvus ar tėvų generaciją ir 3) plačiai paplitęs bejėgiškumo jausmas — socialinio, politinio ir asmeninio.

Iš šių kelių pastabų matyti, kad yra įdomių sąskambių tarp Amerikos jaunimo nuotaikų ir mūsų, kaip tremtinių, nusiteikimų. Bandykime tad toliau žiūrėti, kaip "Daedalus" diskusijų dalyviai jaunimo problemas sprendžia, turėdami mintyje norą jas pritaikyti tremties panaudojimui.

Ką tik minėtas Kenneth Kenniston randa, kad Amerikos jaunimas į savo problemas reaguoja "suprivatindami" savo gyvenimą — jis stengiasi intensyviai gyventi dabartyje, nes įsipareigojimas ilgesniam laikui jau jam atrodo problematiškas. Jaunimas bendrai stengiasi atsiriboti nuo politikos (išimtis desegregacijos judėjime). Jaunimas yra sukūręs "jaunimo kultūrą", kurioje individo formavimas jau pakeitęs socializaciją — įaugimą į visuomenę, nes šios struktūra pasidariusi visai elastiška. Kenniston mato šioje "jaunimo kultūroje" tris sroves: pirmoji nuoširdžiai bando išvystyti asmeninę ideologiją, kuri būtų vidinis pilotas gyvenimo sriautuose; antroji srovė augina jaunuolyje sugebėjimą gauti orientaciją iš kitų elgesio — tai hyper-prisitaikymo srovė; trečiojoj mes randame "amžinus jaunuolius", kurie atsisako užaugti — čia priklausė prieš kelis metus gyvai besireiškusieji "Beat Generation" atstovai.

Beveik visuose minėto "Daedalus" numerio straipsniuose kartojamas nusiskundimas, kad Amerikos jaunimas nežino ko iš jų laukiama. Jaunimui yra sakoma, kad jie turį sukurti geresnę visuomenę, bet tos visuomenės bruožai paslėpti miglose. Labai reikšmingą pastabą padaro psichologas Bruno Bettelheim savo straipsnyje "Kartų problema" jau minėtame "Daedalus" numeryje (p. 79). Citata gan ilgoka, tačiau verta dėmesio: "Ar tai būtų sprendimo klaida ar ne, vistiek pasilieka faktas, kad dabartinės Vakarų jaunuolių problemos beieškant savęs apybraižos, o kartu su ja ir saugumo, atrodo painesnės negu tos kitų generacijų... Pagrindinis skirtumas yra ne tiek atskiruose uždaviniuose, kuriuos visuomenė duoda savo jaunajai kartai, bet kaip ryškiai jaunieji supranta, kad tik jie, ateities karta, gali išpildyti šiuos uždavinius. Šis skirtumas yra kritiškas, nes, nežiūrint kai kurių žmonių nuomonės, jaunimas nesukuria savo paties idealo, dėl kurio jis pasiruošęs kovoti. Viskas, ką jis gali padaryti, yra priimti idealus, kuriuos išvystė suaugusieji. Bet jaunimas tai tegali sėkmingai padaryti tik tada, jei vyresnieji yra patenkinti, kad davė idealus, bet neturi noro vesti aktyvųjį mūšį juos pasiekti. Arba, kitaip pasakius, jaunuolis, kuris kovoja dėl savo vietos visuomenėje su gerai apibrėžta kryptimi, yra ne pasimetęs, bet jau gerokai nukeliavęs savo keliu. Jaunuolis, iš kurio laukiama, kad jis sukurtų naują, bet dar neapibrėžtą, visuomenę, pasijunta sukilėlis be tikslo (rebel without a cause). Kai kiekviena grupė turi savo svarbius uždavinius, kai viena be kitos negali laimėti, kai amžius duoda kryptį, o jaunystė vadovybę ir kovojančią jėgą, tik tada yra suprasta, kad mūšio laimėjimas ar pralaimėjimas priklauso nuo jaunimo savosios dalies išpildymo toje kovoje".

Kaip galėtume Bettelheim mintis panaudoti mūsų rūpimam klausimui:: "Kaip padaryti tremtį iš nelaimės į palaimą?" Yra suprantama, kad analizė yra visuomet lengviau daryti, negu siūlymai — iš siūlymų lengviausia pasirodo autoriaus naivumas. Darau tad siūlymus, kaip medžiagą diskusijoms.

Siūlymus skirstau į tris rinkinius: mūsų santykius su daiktu, mokslu ir žmogumi.

Mūsų ryšiai su turtu turi būti Evangelijos pavyzdžiu: "Turėti, lyg neturint, naudotis, lyg nesinaudojant". Mūsų laisvė yra perdaug brangiai nupirkta, kad galėtume vergauti daiktui. Siūlau labai lengvą egzaminą, kuris parodys, kiek esi prie savo turto prisirišęs — pažiūrėk į savo jausmus, kai pagalvoji, kad to, ką turi, netektum per gaisrą, katastrofą ar plėšiką. Man paliko mintyje kun. Bagdanavičiaus paskaitoje prieš pora metų iškelta mintis — kad mes turi-

me išmokt būti turtingais žmonėmis, ugdydami savyje duosnumą.

Lengva tokius ryšius su turtu turėt tiems, kurie kelis kartus jo neteko. Šioji išmintis turi būtinai ir vaikams būti perduota — kaip tą padaryti: nežinau. Esu tikras, kad pamokymo neužtenka, nepakanka ir gera pavyzdžio. Čia yra askezės klausimas, kuris mumyse tikrai apleistas.

Tremtiniui ir jo ateinančiom kartom tiktų aistringas susidomėjimas mokslu, nes tai turtas, kurio nei rudys, nei kandys neėda, nei plėšikas gali atimti. Tiktų tai juo labiau, kad esama melo aukos, tad turime didelį troškulį tiesai.. Visos mokslo sritys laukia darbininkų, todėl drąsiai galime raginti visus moksleivius žengti į universitetą. Šiuo metu kiekvienos srities specialistui duona užtikrinta, gi ekonominės krizės metu griovius kasti ir kelius šluoti gali ir universitetą baigusieji, kaip praktika parodė.

Reiktų kiekvieną jaunuolį į mokslą stumte stumti jau vien dėl jo ateities. Viena iš opiausių socialinių Amerikos problemų yra jaunų darbininkų klausimas. "The Reporter" III. 29. numeryje rašo, kad jau turim apie milijoną jaunuolių, kurie metę gimnaziją ir negali rasti darbo. Negrų apylinkėse jaunimo nedarbas yra iki 35-40%, iki 50% mokyklos mokinių per metus iškrinta. Ši padėtis yra socialinis dinamitas: neįsigijusiam specialybės darbininkui kas kart sunkiau atrasti darbo, juo labiau, kad unijos stengiasi apsaugoti savo narius nuo nedrbo — įvedus automatiškas mašinas senieji darbininkai perkeliami į tokius darbus, kuriuos anksčiau būtų užėmęs nepatyręs jaunimas.

Nevisai teisybę sakiau, sakydamas, kad nesvarbu, ką studijuoti, by tik studijuoti. Reiktų spirti, kad kuo daugiau ruoštųsi dėstyti savo profesijoje. Jei mes norime būti mielės visuomenėj, nėra geresnio būdo, kaip mokyti jaunesnes kartas. Labai pas mus pamiršta mokytojo profesija: daugelį gal atbaidė pasakos apie mikroskopines algas. Neužtenkamai garsiai mes šaukiame, kad mums visuomet reikės gerų mokytojų. Štai ir dabar, beveik kiekviena parapijos pradžios mokykla neapsieina vien su seselėm mokytojom, o juo toliau, juo spraga didės. Liūdna iš tikrųjų, kad tiek maža besiruošia būti mokytojais. Juk kuone kiekvienas turėjome pora mokytojų, kurie mūsų visą gyvenimo kryptį pasuko. Turėtume dėti visas pastangas, kad ši spraga mažėtų.

Siūlau mokytojo profesiją dar ir dėl to, kad esu įsitikinęs, jog tremtinys yra pašauktas būti žmonių santykių derintojas. Mes juk tiek daug savo kelionėse išmokom, ko žmogui daryti negalima. Mes negalime užmiršti to mokslo, kurį taip sunkiai kare ir fabrikuose išmokom. Sunkiai, oi sunkiai supratome, kad tėvynė yra žmonės, o ne žemė.

Ar nesame verti pripažinti, kad esame atsakingi už vienas kitą? Reiktų tatai dabar šaukte šaukti, kai esame taip linkę užsidaryti daktarų, inžinierių, slidinėtojų ir futbolistų bendruomenėse. Mums gresia naujas šviesuolio atsiskyrimas nuo sodžiaus. Skirtumas tik tas, kad dabar sodietis piauna nebe rugius, o kieno žolę, bernas ne žirgu, o automobiliu, jodinėja. Ryšį su sodžiaum galim palaikyti tik per pažintis — čia susirinkimuose kalbos nepadės. Kaip ir kitados, yra svarbiausia, kad neprapultų sodžiaus jaunimas — mes turime jį į mokslus išstumti.

Ar tremtis bus nelaimė ar palaima priklauso nuo mūsų.

Iš viso mes esame linkę piešti mūsų rūpesčius labai juodomis spalvomis. Štai, kad ir anglų kalbos klausimas. Gėda, ne kad vaikai angliškai moka, bet kad tik angliški temoka. Mūsų dienų pasaulyje dvi kalbas temokėti, tai lyg dviračiu ant autostrados važiuoti. Per daug mes garbiname tą anglų kalbą: kelias svetimas kalbas mokėdamas, vaikas galėtų ir į anglų kalbą objektyviau žiūrėti. Esu nuoširdžiai įsitikinęs, kad šiandieninis tėvų rūpestis leisti vaikus į baleto ar muzikos mokyklas jų ateičiai daug daugiau duotų, jei tą laiką atiduotų svetimos kalbos mokytojui. Ta pati pastaba ir mūsų inteligentams. Jei Rusijoje mokslus baigęs inteligentas turėjo naudotis rusų, vokiečių, prancūzų kalbos literatūra, tai mes stengiamės vien tik anglų kalba išsiversti.

Mūsų tremtį mes pasauliui galime padaryti didele dovana. Tyloje mes galime save klausti kaip Lehndorff ant laisvės slenksčio(304 p.): "Kaip šioji naujoji būtis atrodys ir kas ją apspręs? Ar ji bus apatiška, vieno iš tūkstančių, kurios iš viso nereikėjo gyventi? Ar gal Dievas savo gailestingumu duos malonės man ir tiem, kurie tą patį patyrė, kad per mūsų gyvenimą galėtume liudyti kai ką iš to, ką matėme ir girdėjome?"

Arūnas Liulevičius

Rytprūsių lietuviškumo klausimas

Rimvydas Šliažas

Ryšium su mūsų praeita metine tema gal vertėtų pažvelgti į Lietuvos praeitį, bet ne tam, kad rastumėm lietuvių kultūros laimėjimą, bet įrodymą, kad ji iš vis buvo. Aš nekalbėsiu apie Lietuvą, kuri išgarsėjo ir apie kurią liudija daugelis dokumentų, bet apie Lietuvą, kuri paliko tik savo kapus ir žalvario radinius. Šitos senos Lietuvos klausimas įgijo reikšmės, kai naujai atsikūrusi Lietuva reikalavo sau teisėtų etnografinių ir istoriškų sienų. Tada grynai mokslinis teorizavimas apie aisčių pietines ir vakarines sienas įgijo politinį atspalvį ir krypo į kraštutinumus — nuo visiško paneigimo, kad lietuvių būta į pietus nuo Nemuno, iki teigimo, kad jie apgyvendino sritis iki Vyslos. Mes pripratę įsivaizduoti, kad lietuviai nuo amžių gyveno plačiai užėmę Baltijos jūros krantą, tačiau paskaičius kokio naujesnio vokiečių istoriko veikalą, tokie vaizdai išsiblaško, nes tada "paaiškėja", kad lietuviai niekad negyveno prie jūros, kad jie nuo 1. amžiaus po Kristaus buvo gotų valdomi, kad dabartinė siena yra etnografinė tarp prūsų ir lietuvių ir kad lietuviai atsiradę Rytprūsiuose tik per ordino malonę kaip imigrantai 15. amžiuje. Skaitydami daugumoj vokiečių veikalus, mėginau pats tiesą surasti.

Mums žinomiausia teorija apie lietuvių gyvenviečių senumą yra profesoriaus Bezzenberger'io, kuris sprendžia iš geografinių pavadinimų, kad lietuviai gyvenę prie Baltijos 5000 metų. Upė Jūra yra gavusi vardą dėl ten kadaise buvusios jūros, o palei Neringą sekluma, kuri staigiai eina gilyn ir vadinama Krantu, buvusi kadaise krantu. Vardai yra duoti prieš tuos geografinius pasikeitimus, kurie įvyko prieš 5000 metų. Tokios išvados yra kaikuriems nepriimtinos, kadangi žodžių reikšmės galėjo pasikeisti per tokią eilę metų.

Patikimesni liudininkai yra žalvario radiniai. Tačiau jų silpnybė yra priklausomumas nuo istorikų interpretacijos. Sritis šalia Nemuno visuose žemėlapiuose atžymėta savo radinių savitumu. Nustatyti galutines kultūrų ribas, remiantis vien radiniais, sagomis ir įrankiais neįmanoma, nes tokie dalykai yra labai patogūs prekybai ir nebuvo naudojami tik vienos tautos ribose. Prekybiniai ryšiai buvo labai išsivystę žalvario laiku. Žinome iki kur gintaras nukeliaudavo. Prie Labguvos buvo rastos stiklinių indų dalelės, į kurias buvo įspaustas Cinnamus vardas, tai 3. amžiaus stiklo gamintojas iš Galijos. Toks radinys siūlo išvadą, kad kaikurios sagos, pvz. saga su galu žvaigždės pavidale, yra papuoštos motyvais iš romiečių kultūros.[1]

Seniausias įrodymas ryšiui tarp Baltijos ir Vidužemio jūros yra figurėlė, rasta prie Šarnių, Klaipėdos apskr. Ji yra to paties pobūdžio, kaip tos rastos Palestinoje ir Kapadocijoj. Manoma, kad ji padirbta hetitų 1200 metų prieš Kristų.[2]

Senesniojo žalvario amžiaus laiku pastebima germanų gotų įtaka aisčių kultūrai. Iš radinių pastebimas gotų veržimasis Sambijos ir Klaipėdos link. Tačiau jie nėra nei pirmoji nei vienintelė kultūra ten, nes jie ten randa kitą kultūrą, kuri buvo savita ir išlieka savita, nors ir šitos gotų kultūros įtakoj.[3]

Pvz. grynai lietuvių kultūrai yra priskiriamos sagos, papuoštos su Lietuvai charakteringu mėlyno stiklo gabaliukais. Prie Klaipėdos buvo rasta saga su germanams priskiriamais motyvais, tačiau papuošta tokiu lietuvišku stiklu.[4] Tokių skirtumų tarp sagų yra daugiau. Šiaurinėje Rytų Prūsijoje rastos yra įvairios, skirtingos nuo germaniškų — jos turi šoninius pailginimus (Sprossenbildung), arba koniškus galiukus ir yra kartais papuoštos sidabro plokštelėmis.[5]

Gotų vaidmuo prie Baltijos yra įvairiai išreiškiamas, tačiau labiausiai pateisinamas yra teigimas, kad ta sritis buvo dviejų kultūrų įtakoj, o ne vieningas etnografinis ir kultūrinis vienetas. Jei gotai iš tikro būtų užvaldę tas sritis, su jais turėjo plėstis jų kultūra, kada gotai plėtėsi iš Prūsijos į pietų Rusiją.[6] Tačiau kaip tik saga su papuošalais žiedo pavidale, kuri buvo prie Klaipėdos buvo rasta su mėlynu stiklu, pasitaiko labai retai pietuose.[7] Šią gotų iškeliavimo teoriją remia faktas, kad 3 amžiuje radiniuose reiškiasi didėjanti degermanizacija ir neabejotinai negermaniški motyvai persveria germaniškuosius. Profesorius Bezzenberger prileidžia, kad gotai galėjo būti įsiveržę į Rytprūsius (tai reiškia, kad germanų kultūra nesiplėtė vien prekybiniais, kaimyniniais santykiais), bet teigia, kad po jaunesniojo žalvario amžiaus Rytprūsiai buvo apgyvendinti etnologiškai ir kultūriniai vieningos tautos.[8] Atrodo, kad germaniški kultūros veiksniai neperžengė Nemuno. Karaliaučiaus "Koenigsberger physikalische - oekonomische Gesell schaft", įsteigta 1790 m., yra pra-

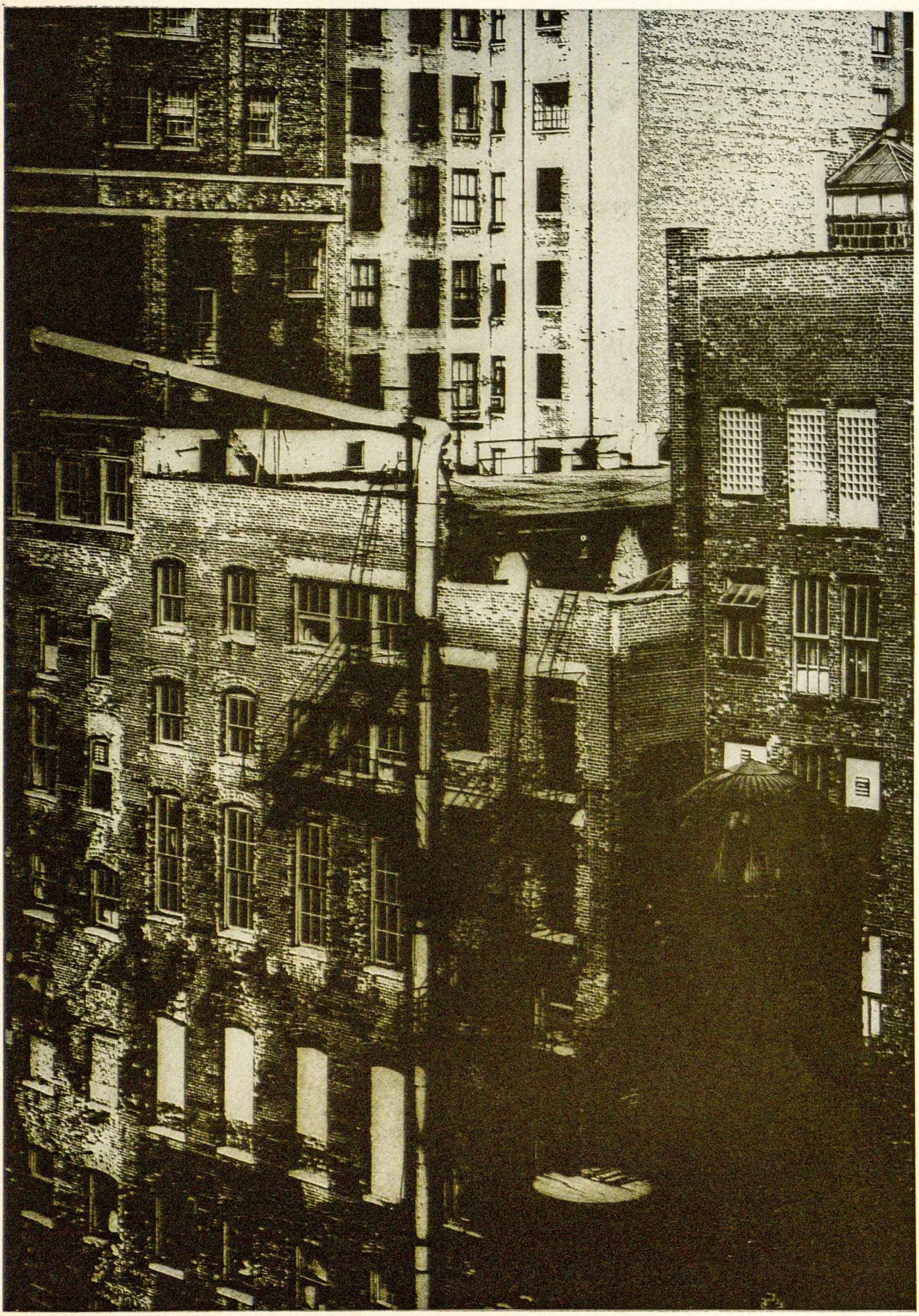

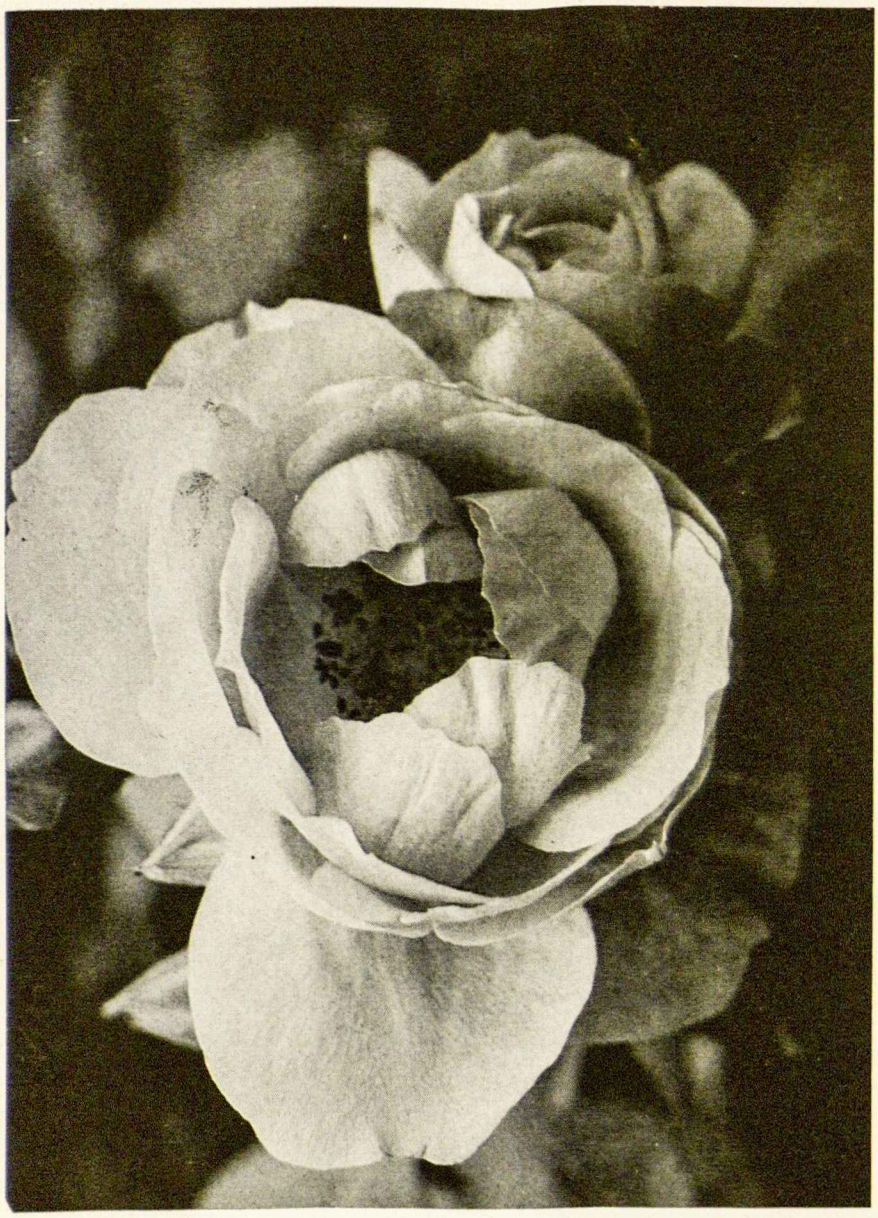

vedus iškasinėjimus Rytprūsiuos. Jos ilgametis bendradabis Otto Tischler įvedė radinių paskirstymą laiko ir kultūros atžvilgiu. Jis laiko Nemuną ryškiausia riba, nes į šiaurę nuo Nemuno Tischler matė "visiškai naują sritį, beveik naują pasaulį".[9]

Vien žalvario išdirbiniai, kurie lengvai išplitusios prekybos blaškomi už juos pagaminusios kultūros ribų, nėra patikimi liudininkai apie tautos ribas. Laidojimo būdas, kapai yra daug pastovesnė išraiška tautos kultūros. Rytprūsiuos ir Lietuvoje yra kapų laukai, kurie naudojami amžiams ir tartum skerspiūvis atvaizduoja kultūros sluoksnius. Tarp germanų kolonijų prie Vyslos ir aisčių. Paserijos upė yra ryškiausia siena. Gotai degindavo savo lavonus, o aisčiai laidodavo. Nuo Paserijos upės prasideda kapais ir net medžiagine kultūra skirtinga tauta nuo gotų.[10] Visiems aisčiams bendras paprotys buvo laidoti arklius, — germanai tokio papročio neturėjo ir todėl grynai germanų srityse tokių kapų nėra. Paserija yra siena ir tam papročiui.[11] Laidojimo papročiai nesikeisdavo esminiai per amžius, dar iš 13. amžiaus dokumentai mini prūsus laidojant arklius. Jų kapai panašūs į vidurio Lietuvoje randamus.[12]

Tokie glaudūs religiniai papročiai liudija apie aisčių, prūsų ir lietuvių, giminingumą, bet kartu ir parodo, kiek daug bendro ir dabartiniai lietuviai turi su savo protėviais. 1249 Kristburgo sutarty su ordinu prūsai turėjo atsisakyti nuo laidojimo ar sudeginimo lavonų su žmonėmis, arkliais ar daiktais. Iš Lietuvos žinome apie Pilėnų didvyrius, kurie 1336 metais susidegino kartu su žuvusiais. [13]

Daugelis dabartinių laidojimo papročių, visas vėlės kultas, turi ryšio su gilia senove, su mūsų protėvių pagoniška religija. Iš 9. amžiaus Prūsijos ten keliavęs pirklys Wulfstan rašo, kad prūsai nelaidojo lavonų ilgam laikui, per kurį vykdavo vaišės ir nugėrimai. Dar iš 17. amž. žinoma, kad numirėlis buvo pasodintas prie šermenų vaišių tartum dalyvis.[14] Man vienas draugas papasakojo vieną jo motinos pergyvenimą Latvijoje prieš 1. Pasaulinį Karą. Ten viename kaime numirė jauna neištekėjus mergaitė. Ji buvo papuošta ir pasodinta prie stalo tartum gyva, o giminės maldavo jos pabusti.

Senais laikais aprūpindavo numirėlį įrankiais ir maistu, kad jam nieko nestigtų anapus, ir jis nebegrįžtų baidyti gyvųjų. Dar ir dabar Lietuvoje atsitinka, kad numirėliui įdeda į karstą jo mėgiamiausią daiktą. Kapai būdavo ant kalvos, augščiau už aplinkumą. Būti augštam kalnely, tai reiškia būti mirusiam, kaip tai pasako daina apie volungėlę ir lakštingalėlę, kurios atsakė, kad motinėlė augštajam kalnely.

Tokie glaudūs ryšiai su senove tik įrodo praeities ir dabarties aisčių ryšį, kad ta pati tauta apgyveno Baltijos krantą nuo giliausios senovės, ir kad dabartiniai lietuviai ir latviai yra tikri aisčių įpėdiniai.

Mėginant nustatyti lietuvių gyvenamųjų vietų pietinę ir vakarinę sieną, vokiečiai užsispiria ant etnografinio skirtumo tarp lietuvių ir prūsų. Pats aršiausias tos problemos išnaudotojas yra dr. Paul Karge, kuris mėgina įrodyti, kad lietuvių nebūta nei Klaipėdoj, nei į pietus nuo Nemuno, ir kad lietuviški vietovių vardai atsiradę tik su naujesne, masine lietuvių imigracija į ordino žemes 15. amžiuje.[15] Toks teigimas paneigia giminingus ryšius tarp prūsų ir lietuvių. Tačiau iš pačių kryžiuočių dokumentų aiškėja, kad tokie ryšiai buvo. Būdinga yra, kad visi prūsai, kuriems

krikščionybė buvo nepriimtina, pasitraukdavo nuo kryžiuočių į Lietuvą. Taip nugalėti sūduviai iškeliavo į Lietuvą ir įsikūrė apie Trakus ir apie Gardiną. Tas perėjimas įvyko be jokio susidūrimo su lietuviais, kurie juk taikingai nepriimtų svetimų įsibrovėlių. Dokumentai mini sūduvių asmenų vardus, kurie nors ir vokiškai iškraipyti skamba gan lietuviškai: Skumant, Gedetes, Galms, Katingirde.[16] Kitas būdingas įvykis atsitiko, kai sūduvių pilis Kymenow pasidavė ir sutiko priimti krikštą. Ordinas pagal paprotį tokius konvertitus siūsdavo gilyn į savo žemes. Pakeliui sūduviai užmušė vadovą kryžiuotį ir paspruko į Lietuvą.[17]
Prie didesnių prūsų žygių ir patys lietuviai prisidėdavo. Kai sūduviai rengė kerštо žygį prieš krikščionių sritis, jie kartu su lietuviais užpuolė Sambiją.[18] Toks bendradarbiavimas siūlo išvadą, kad giminių ryšys nebuvo vien atsitiktinis, bet politinis.

Vokiečių mokslininkai linkę iš likusių prūsų kalbos paminklų spręs ti daugiau apie skirtumą, negu panašumą tarp prūsų ir lietuvių kalbos. 1. ir 2. prūsiškame katekizme suduvių kalba apibūdinama taip: "Sūduviai, nors jų kalba žemesnė, žino, kaip prūsų kalbą panaudoti ir supranta ją, kaip ji čia atspausdinta katekizme.[19] Tas katekizmas buvo atspausdintas 1545 metais. Būdvardis "žemesnė" pažymi, kad ta kalba ne visiškai prūsų, bet tarmė jos. Iš menkų sūduvių kalbos likučių sunku išspręsti, kam ji artimesnė. Išlikę žodžiai patvirtina panašumą į lietuvių, nes svetimai skambantys žodžiai pasirodo pasiskolinti iš germanų ar slavų. Sūduvių kalbos pavyzdžiai (vokiečių parašyti):

ockopirmus — augščiausias;
begeyte — bėgti;
moy — mano (slav.);
ains — vienas (vok.).[20]

Į pietus nuo Nemuno lietuviai turėjo skalvius kaimynais. Vokiečių profesorius Trautmann yra nagrinėjęs skalvių kalbą iš vietovardžių ir asmens vardų. Tačiau ir skalviams sunku padaryti sprendimą, ar jie gryni prūsai ar lietuviai, nes jie turi daug bendrų vardų su lietuviais, pvz Gedegawde, Gedekant, Gynneboth, Wyssegail, Darguse, Dargute, Gintil, Tune, o grynai lietuviškai pavadinti skalviai buvo Budir, Budrich, Leyke, Menwyth, Rymdeyke, Waynothe, Ways tauthe. Kaikurios skalvių vietovės turi tuos pačius vardus, kaip ir kaimai Lietuvoje. [21] Kaikurie prūsų kalbai priskirti žodžiai skamba kaip žemaičių raseiniškių tarmės, pvz breidis, liet. briedis.[22] Tokie faktai kalba už tų sričių lietuviš kumą. Bet dar yra ryškesnių įrodymų dėl Rytprūsių lietuviškumo, tai neabejotinai lietuviški vietovardžiai minimi kryžuočių dokumentuose prieš 15. amž., kurie liudija, kad lietuviai buvo pirmieji to krašto gyventojai, o ne imigrantai, įsileisti per ordino malonę. Sunku sekti tokiu samprotavimu, kuris išveda, kad Tilžė prūsiškas pavadinimas, kai mes dar savo dabartinėj kalboj naudojame žodį "tilžti" — aptekėti vandeniu.[23] Kaip gali sritis aplink Tilžę būti prūsiška, jei kryžiuočių žygių dienynai (Wegebericht) mini vietas prie Tilžės Lamischken ir Nelamischken? Miškas yra grynai lietuviškas žodis, nes prūsai vadino mišką "median"[24] Dar aiškesnis pavyzdys yra Prūsijoj 1312 metais minima vietovė Auctagirren, tame pavadinime yra aiškiai lietuviškas žodis giria.[25] Dar senesnis dokumentas iš 1258 metų mini senus vietovių vardus Prūsijoje, sudėtus su — "colowach", lietuvišku žodžiu kalva.[26] Tikrai vokiečiui reikia geros dalies piktos valios, kad paneigtų lietuvių buvimą pietiniame Nemuno krante. Tokia teorija prieštarauja dėsniams apie civilizacijas, nes upės nebuvo tautų sienomis, bet buvo patogiausiomis susisiekimo priemonėmis, jos būdavo civilizacijų centrais.[27]

Ryšys su Lietuva nebuvo vien etnografinis, bet ir politinis, nes Lietuvos kunigaikščiai valdė ir kaikurias taip vadinamas prūsų sritis. 1259 metais, Mindaugas tapdamas krikščioniu duoda ordinui Žemaitiją ir Skalviją. 1389 metais Vytautas gauna iš ordino už Žemaitijos atidavimą senosios Sūduvijos dalį.

Tais laikais plačios girios be pastovių gyventojų skyrė ordino ir Lietuvos žemes. Tos girios atrodo lyg natūrali siena tarp kryžiuočių, tuo ir prūsų, ir lietuvių žemių. Tačiau ši dykuma nėra buvusi ten nuo amžių, nes iškasenos parodo, kad ten klestėjo kadaise palei pajūrį žalvario kultūra, kuri priskiriama kuršiams. Jų kultūros radiniai iškasami vieto-

LIETUVA

Lietuva — lieknastiebės pušelės
Lietuva — mėlyni pagiriai,
dailios, gelsvos sesučių kaselės,
ir aukšti, mylimi jovarai.
Lietuva — ežerai žydriaakiai,
Lietuva — vyturėlio gaida,
mūsų turtas — krantai gintariniai,
ir skambiausia, gražiausia daina.
Lietuva — pasipuošę sodeliai,
Lietuva — kurios žemė dosni,
puoselėti rūtelių darželiai,
Ir aruodai derliaus kupini.

Bangputys
(iš Lietuvos)

vėse giliai Žemaitijoje, o Klaipėdos krašto kultūros tyrinėtojas C. Engel randa didelį panašumą tarp kuršių ir skalvių kultūros.[28] Patikimiausias įrodymas lietuvių buvimo prie jūros yra lietuvių tautosaka, dainos, kurios liūdi dėl žalos, kurią padarė nuo jūros atėję plėšikai, turbūt vikingai. Tautosaka šiuo atveju gal yra patikimesnis liudininkas negu koks lengvai suklastojamas dokumentas. Ant kiek vietovių vardai kuršiški, latviški ar lietuviški, sunku išspręsti, nes visų įtakos ten buvo. Lenkų mokslininkai Zajanczkowski ir Lowmianski priskiria pajūrio sritį, vadinamą Ceclis, prie žemaičių.[29]

Ordino raštai liudija apie žemaičių buvimą prie pajūrio. Taip vadinama "Livlaendische Reimchronik" sako

> Žemaičiai ir kuršiai buvo pikti kaimynai
> prie Goldingeno ir Klaipėdos".[30]

Tie žodžiai nesako, kad jie buvo atvykę nuo toli kokiam trumpam apiplėšimui, bet buvo kaimynais, tos aplinkumos gyventojais. Kada kryžiuočiai pasistatė priešo žemėje Klaipėdą, žemaičiai buvo pirmi, kurie apgulė pilį. Jie visą laiką užpuldinėdavo kryžiuočių įrengimus ten ir mėgindavo sutrukdyti susisiekimą tarp ordino žemių ir Latvijos.[31]

Vytautas, reikalaudamas sau teisėtų sienų taikos sutarty 1419, kurios apimtų visas lietuvių žemes, teigia, kad žemaičiai gyveno dabartinėj dykumoj tarp Lietuvos ir jūros, kad Žemaitija ir Sūduva yra tėviškas palikimas jam.[32] Jeigu skirtumas tarp kuršių ir žemaičių būtų buvęs toks žymus, nejaugi Vytautas galėjo tokį skirtumą lengvai nuslėpti ir kuršius pavadinti žemaičiais? Kuršių savitumo pabrėžimas eina daugiau iš kryžiuočių pusės, kurie nenori, kad lietuviai įsiterptų tarp jų ir Latvijos. Vis dėlto taip argumentuodamas, Vytautas gavo pajūrio ruožą. Jei jis sugebėjo įrodyti, kad ten gyveno jo žmonės, tai tos sienos yra nesąmonė, nes jos vedė per tuščius miškus, kurie kadaise buvo apgyvendinti. Taigi lietuvių gyvenamosios vietos tada tikrai nesiribojo tokia politinių įvykių uždėta siena.

Čia tenka plačiau sustoti prie šitų pasienio miškų klausimo. Plačios girios skyrė ordiną nuo Lietuvos. Buvusi kuršių kultūra parodo, kad jos nebuvo natūrali riba tarp kultūrų, nes skleidėsi per tas sritis., bet atsirado vėliau. Ar būtų galima jų atsiradimą išaiškinti kaip lietuvių ir kryžiuočių kovų išdavą? Tik pažvelkime į šių kovų strategiją. Tarp kryžiuočių ir pagonių buvo nuolatinis karo stovis, jokios sodybos negalėjo išsilaikyti tarp frontų. Pagoniška pilis buvo priešas kryžiuočiams, o jei įgula pasidavė ir priėmė krikštą, ji tapo pagonių priešu. Todėl koks mažesnis vienetas traukdavosi iš kovojančių partijų tarpo, kad prisiglaustų prie savo pusės. Taip padarė nadruviai ir sūduviai iškeliaudami į Lietuvą, taip kryžiuočiai darydavo su apkrikštytais skalviais,[33] siųsdami juos toliau nuo lietuvių. Taip vykdavo vis didesnis tų tarpinių plotų ištuštėjimas. Pasiekę savo saugiai ir tvirtai rankose turimos teritorijos ribas, kryžiuočiai užtverdavo ją nukirstais medžiais, kad sutrukdytų lietuviams įžengimą ir duotų ūkininkams užtektinai laiko pasprukti į pilį.[34] Ties ta užtvara baigėsi vokiečių kolonizacija. Ordinas pasiekė šitą ribą dar prieš Žalgirio mūšį, ji pastebima žemėlapiuose ten, kur susiduria Rytprūsių lietuviški vietovardžiai su vokiškaisiais.[35] Ordinas nebeturėjo užtektinai jėgų šias ribas peržengti. Čia jis turėjo susidurti su priešu, kuris įstengė jį atremti ar bent sustabdyti. Tarp frontų vyko nuolatinis žvalgybinių būrių veikimas.

Tokie veiksniai priverstų pavienių gyventojų pasitraukimą ir padarytų, kad laukai liktų neapdirbami. Giria neapaugusių plotų buvo, tie plotai tarp ordino ir Lietuvos tad galėjo užželti tik pabėgus gyventojams. Ordino dokumentai, jų dienynai, yra geriausi įrodymai šiai teorijai, nes jie mini vardais vietas, kurios nebuvo apžėlusios šiuose miškuose. Ordinas tokiose vietose rinkdavo šieną arkliams žygio metu.. Tos neapaugusios vietos būdavo tokios didelės, kad 1393 metais bėgantys kryžiuočiai neturėjo per ištisas dienas kur pasislėpti nuo lietuvių.[36] Šitos pievos turėjo būti kadaise dirbamais laukais, nes jos išvardijamos vardais vietovių. Dienynai iš 13. amžiaus mini kelių pilių sugriovimą dykumos srityje. Nors tos pilys ir vietovės buvo sugriautos, tačiau tuščios vietos giriose ir toliau išlaikė tų vietovių vardus ir buvo minimos jų vardais dienynuose.[37] Lenkas mokslininkas Lowmianski pastebi, kad šitos pievos miškuose buvo kadaise laukai, kurie buvo apdirbami pagal trijų laukų sistemą. Šitie laukai buvo žymiai tankesni palei žemaičių pasienį, negu palei kryžiuočių.[38] Iš tokių davinių galima spręsti, kad šios srities žemdirbiai traukiasi nuo kryžiuočių Lietuvos link. Ar šis traukimasis įvyko tiktai kryžiuočių puolimų pasėkoj? Nusistovėjus pietinė žemaičių siena atsako į šį klausimą: žemaičių pietinė siena yra strateginė. Pietinė siena su kryžiuočiais buvo riba tarp žemumos ir augštumos. Žemaičiai gyveno augštumoje, nors žemuma buvo tinkama žemdirbystei, tačiau augštuma savo kalvomis buvo patogi pilių statybai ir tuo tartum natūrali tvirtovė prieš kryžiuuočius.[39]

Kad lietuviai jautėsi teisėtais tos dykumos šeimininkais, įrodo jų reikalavimai per įvairias taikos derybas su kryžiuočiais. Ir 1379 metų taikos sutartis patvirtina lietuvių teisę kurti kaimus dykumoj palei savo pasienį.[40] Lietuviai niekad neužmiršo, kad apleita žemė buvo jų. Jie į ją žiūrėjo kaip į savo turtą, nes ji buvo glaudžiai surišta su jų gyvenimu. Vytautas protestuoja prieš imperatoriaus Zigimanto sprendimą, kuris priskiria šias girias kryžiuočiams tokiais žodžiais:: "In qua (Žemaitija) adiucastis uos pro ordine omnes meliores et maiores utilitates et proventus, ut sunt, venaciones omnium ferrarum, piscature, mellificia et alios fructus sine quibus ipsa terra Samaytarum nequaquam stare potest nec vivere, omnem puta desertum... et ibi eorum nunc sunt omnes utilitates et proventus supradicte usque ad indagines... ita quod campos tantum sine quibusvis utilitates pro nobis reservatis et sic incole dicte terra Samaytarum iam non habent ligna pro eorum ubi scindere necessitate".[41]

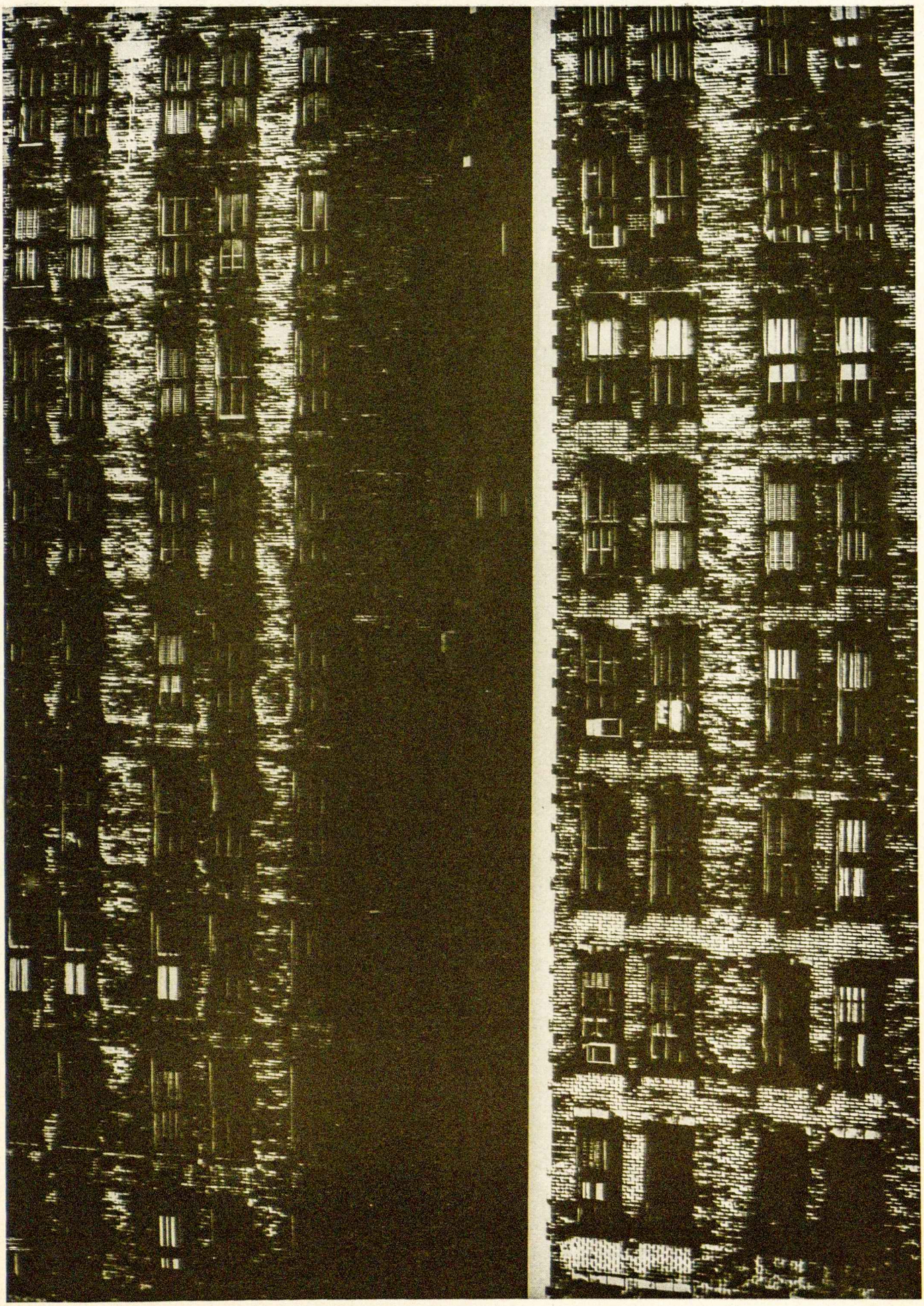

Vokiečiai teigia, kad lietuviai atsirado Rytprūsiuose tik su vėlesne imigracija į ordino žemes po taikos sutarties su Lietuva. Tokios išvados daromos remiantis tik ordino dokumentais, kurie mini, kad ordinas apgyvendino pavienius krikščionius lietuvius savo žemėse. Tokio samprotavimo logika yra tokia — lietuviai buvo tada tik minimi dokumentuose, todėl jie tada ir atsirado. Tačiau ir prūsams, kurie neabejotinai buvo pirmieji tų sričių gyventojai, žemės buvo patvirtintos dokumentuose tik 14. amžiuje. Tada jie buvo minimi oficialiai kaip žemės gyventojai, nors jie tas žemes apdirbo jau šimtmečiais. Toks naujesnės lietuvių imigracijos argumentas labai patogus paneigti visą lietuvių buvimą Prūsijoje prieš ordino laikus. Ordinui neva reikėjo žmonių po karo su Lietuva ir Lenkija, todėl įsileido lietuvius. Bet jei karo nuteriotai ir nugalėtai ordino valstybei reikėjo žmonių, tai iš kur juos duos Lietuva, kuri per tokią eilę karų prieš žudikus profesionalus, kaip buvo kryžiuočiai, nustojo turbūt dar daugiau gyventojų? Lietuviškumo šaknys Rytprūsiuos turi būti gilesnės ir senesnės. Lietuviškieji vietovardžiai Rytprūsiuos, minimi ordino dokumentuose, patvirtina tai. Filologas Trautman nubrėžia iš kalbos paminklų ribą tarp prūsų ir lietuvių Rytprūsiuos, tai yra linija, einanti per sekančias vietoves (vokiški pavadinimai): Labiau, Deime upė, Wehlau, Pregel, Norkitten, Nordenburg, Gerdauen, Barten, Rastenburg ir Guber See (ežeras).[42]

Jei kaikurie vokiečių mokslininkai, įveldami faktus į spekuliacijas ir išsivedžiojamus, ir sudrumsčia tiesą, faktų persvara įrodo lietuvių buvimą pietiniame Nemuno krante prieš 15. amžių. Bet jei ir lietuviai būtų atėję ten tik 15. amžiuje, tai jie vis vien buvo pirmieji, kurie iš dykumos padarė laukus ir kartu padarė Rytprūsius šimtmečiams lietuviškais. Vokiečių teisės į tą sritį ribojasi tada tik ordino teise kaip teisiško savininko, kurios ir lietuvių ir lenkų labai abejojamos. Nejaugi Lenkijos karalius bus atidavęs savo žemių kryžiuočiams, kad leistų atskirai valstybei įsikurti? Vengrijos karalius išmetė ordiną iš savo žemių, kai jis mėgino savo nepriklausomą valstybę įsteigti. Lenkų karalius, suteikdamas prieglobstį ordinui, kažin ar iš vis tikėjosi celibato besilaikančio ordino ilgo gyvavimo? Skaitydamas istorijas, radau teigimą, kad ordinas suklastojo dokumentą, kuris davė ordinui žemes Lenkijoje tik laiknai, pakeitė dokumentą į amžinos nuosavybės patvirtinimą ir tokį pateikė popiežiui Jurgiui IV patvirtinimui.[43]

Paneigdami Rytprūsių lietuviškumą, vokiečiai pasirodo verti savo giminių kryžiuočių, kurie vakaruose nuduodami misionierius, rytuose virto plėšikais, nes jie iškeldami vokiečių kultūros laimėjimą vakarams nuslepia brutalų imperijalizmą prieš lietuvius Prūsijoje, prasidėjusio jau 17. amž. su Hohenzollern kunigaikščiais ir pasiekusio savo viršūnę su Bismarcko lietuvių kalbos išnaikinimu Prūsijos mokyklose.

1. Nils Aberg, **"Ostpreussen in der Voelkerwanderungszeit"** (Leipzig: Otto Harrassowitz), In Kommission Uppsala A. — B. Akademiska Bokhandeln, p. 51.
2. Eduard Sturms, **"Die Aeltere Bronzezeit im Ostbaltikum"**, Vorgeschilchtliche Forschungen, Heft (Berlin & Leipzig: Walter de Gruyter &Co, 1936), p. 146.
3. **Ibid.**
4. Aberg, p. 17.
5. **Ibid.**, p. 141.
6. Erich Blume,**"Die Germanischen Staemme und die Kulturen zwischen Oder un Passarge zur Roemische Kaiserzeit"**, (Wuerzburg: Curt Kabitzsch, 1912), p. 208.
7. Aberg, p. 21.
8. **Ibid.**, p. 7.
9. Blume, p. 14.
10. **Ibid,** p. 170.
11. M. Alseikaitė-Gimbutienė, **"Die Bestattung in Litauen in der Vorgeschichtlichen Zeit"**, (Tuebingen: In Kommission bei J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1946), p. 37.
12. **Ibid.**, p. 57.
13. **Ibid.**, p. 145.
14. **Ibid.**, p. 164.
15. Paul Karge, **"Die Litauerfrage in Altpreussen in Geschilchtlicher Beleuchtung"**, (Koenigsberg: Bruno Meyer & Co., 1925), p. 5.
16. **Ibid.**, p. 16.
17. Hans Mortensen & Gertrud Mortensen, **"Die Besiedlung des Nordoestlichen Ostpreussens bis zum Beginn , des 17. Jahrhunderts"** Teil II, (Leipzig: S. Herzel, 1937), p. 92.
18. **Ibid.**, p. 90.
19. Karge, p. 22.
20. **Ibid.**, p. 23.
21. **Ibid.**, p. 33.
22. Mortensen, II, p. 80.
23. Karge, p. 53.
24. Mortensen, II, p. 12.
25. Karge, p. 61.
26. Mortensen, I, p. 53.
27. Mortensen, II, p. 84.
28. Mortensen, II, p. 94.
29. **Ibid.**, p. 148.
30. **Ibid.**, p. 242.
31. **Ibid.**, p. 242.
32. **Ibid.** p. 175.
33. **Ibid.**, p. 89.
34. Mortensen, I, p. 20.
35. **Ibid.**, p. 156.
36. Mortensen, II, p. 8.
37. **Ibid.**, p. 9.
38. **Ibid.**, p. 12.
39. Karge, p. 24.
40. Mortensen, II, p. 57.
41. **Ibid.**, p. 61.
42. Aberg, p. 9.
43. Mievislas de Dukszta, **"Le Royaume de Lithuanie au XIII e Siecle et L'Ordre Teutonique (Preussiens actuels)**, (Geneva: Publication de l'"Athenaeum", 1917), No 7., p. 4.

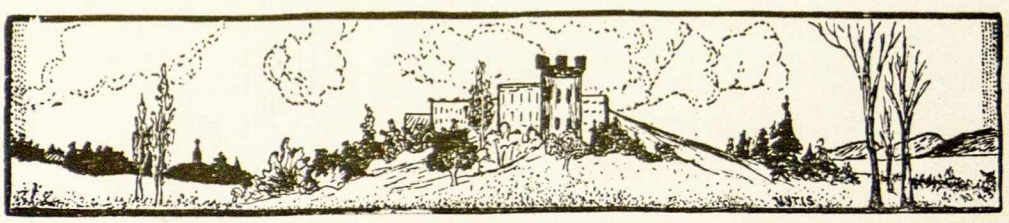

SKAMBA PLĖŠIKŲ DAINA...

Retą iš mūsų kada nors nėra žavėjęs plėšikų gyvenimas. Ne šiaip sau paprasto, eilinio sukčiaus ir grobiko, ieškančio tik savo naudos, bet tokio, kurio veiksmuose atsispindi ir dvasiniai, kartains net ir idealistiniai motyvai. Yra plėšikų, kurie dar sugeba išlikti žmonėmis, pajėgia kurį laiką išsilaikyti įtampoje tarp kilnaus žmogaus ir plėšriojo žvėries — ir šis faktas stebina ne vieną. Vaiko žaidimuose išgyventus drąsos, sumanumo ir savarankiškumo jausmus, jaunystėje papildo revoliucinis "svieto lygintojo" idealas, kuris nubaustų išnaudotojus ir visiems išskirstytų jų gal teisėtai, bet neteisingai įsigytus turtus. Suaugusį žavi meniškas žygių suplanavimas ir išpildymas, traukia rizikos, kaltės ir bausmės psichologija — o kartais ir pati blogio paslaptis, be kurios mūsų žemiškasis pasaulis būtų nepilnas.

Vienas kilnaus plėšiko kovos aspektas tačiau randa atskambį kiekvienoje širdyje — žmogaus kova prieš nežmonišką tvarką. Tvarka yra gyvenimo skeletas, be tvarkos žmogus virsta bekiaučiu šliužu. Bet kaip galima suidealizuoti betvarkį ir betikslį gyvenimą, lygiai taip pat galima tapti ir aistringu skeleto garbintoju. Sausai ir pedantiškai sutvarkytoj šeimoj, policijos jėga paremtoje valstybėje, kur viskas sutalpinta į taisyklių paragrafus, kur kiekvienam yra tiksliai nustatyta, kas jis yra ir ką jis turi veikti, gyvenimas kartais prasilaužia su beprotiška ir viską naikinančia jėga. Jėga, kuri kartais siekia iki savęs paties sunaikinimo: "Geriau pagyventi keletą puikių dienų laisvai ir didingai — negu vilktis ir skursti vergu per visą gyvenimą".

Tokios mintys kyla beskaitant vokiečio Bernhard Roeder aprašymą apie plėšikus Sovietų Sąjungoje. Savo knygoje "Katorgininkas" (Der Katorgan) apie darbo stovyklas, kuriose jis praleido apie penketą metų, jis tam skiria keliolika puslapių. Jie prasideda žodžiais: "Niekas negali tvirtinti suprantąs Sovietų Sąjungą, jei jis nežino ir nesupranta, kas yra plotnoi".

"Plotnoi" — netikros kilmės ir sunkiai išverčiamas žodis, surištas greičiausiai su žodžiu "Plotnij" — "tankus, suspaustas, tirštas" ir tuo atveju reiškiantis fiziniai stiprų ir nepaprastai atsparų žmogų. Lietuviškai tam arčiausia stovėtų "galiūno" ar "milžino" vardas.

Plotnoi gyvena 20-50 narių grupėmis miškuose, džiunglėse, didmiesčiuose: kur tik sunkiau pasiekia sistemos ranka. Grupės ženklas yra tatuiruotė, kiekvienai grupei skirtinga; senas plotnoi gali būti surinkęs jų visą eilę, kaip ordinų. Grupės vadas yra renkamas ir turi teisę reikalauti absoliutinio paklusnumo, bet kiekvienas įsakymas gali būti diskutuojamas ir tik tada išpildomas, jei visi pritaria. Kas nesutinka ir tada, turi iš tos grupės pasitraukti.

Pagrindinis plotnoi įstatymas — besąlyginė kova už pavienį asmenį prieš išnaudotojus ir prieš bet kokią valdžią. Valdžia ir visas ekonominis aparatas turi būti sutrupintas ir krauju nuplautas nuo žemės paviršiaus. Tik tada asmuo, kaip laisvas ūkininkų grupės narys, kurie reikalui esant patys išsirinktų savo vadą ir reikalui praėjus vėl atstatytų, galės būti laimingas.

Kadangi sovietinė sistema jungia valdžią ir išnaudojimą į dar niekad nebuvusį nežmoniškumo vienetą, plotnoi akimis kiekvienas, kuris jai tarnauja yra kriminalistų bandos narys ir "kalės" vardo tevertas. Šis vardas "suka" šiuo atveju tačiau nėra vien eilinis keiksmažodis, bet specifinis paniekos terminas rusų bendrai taikomas kriminaliniams vagims ir nusikaltėliams; bet tik tokiems, kurie nėra principiniai sistemos priešai ir kurie gana dažnai mielai pasinaudoja pirma pasitaikiusia proga tapti čekos šnipu ar tarnautoju. Plotnoi gi vardas žmonių slaptai yra laikomas šventoje pagarboje; ne karys ir ne stachanovietis, bet plotnoi yra tikrasis sovietų liaudies didvyris.

Jei kriminalistas vagia kiek ir kur galėdamas, plotnoi vagia tik iš valdžios krautuvių, apiplėšinėja tik valdžios įmones ir žudo kiekvieną čekistą bei jų padėjėjus be jokių kompromisų ir visomis priemonėmis: kumščiais, peiliais ir bombomis. Vagystė iš valdžios jam yra tikrųjų vagių bandos apiplėšimas; čekisto nužudymas — maža kerštо dalis už visus čekistų nužudytus. Po kiekvieno pavykusio apiplėšimo apie trečdalis grobio yra visuomet išdalinama apylinkės vargšams. Privačių asmenų plotnoi nepaliečia, bet jei kas pabando šauktis policijos ar duoti jai parodymus, tas gali būti tikras greita savo mirtimi. Pagal plotnoi techniką lavonas yra supiaustomas į gabalus — nors kartais išdavikas nebūna nužudomas, bet tik jam giliai skustuvo peiliuku perpiaunami abu veidai.

Todėl kartais svetimšalį nustebina, pamačius, kaip į didelę krautuvę įeina keletas gerai apsirengusių vyrų, kurie neskubėdami prieina prie kasos, išsitraukia peilius ir ramiai sau išeina su pnigais. Visi kiti krautuvės tarnautojai elgiasi lyg nieko nematytų, aliarmo nekelia niekas. Rusui gi tai pats paprasčiausias dalykas. Žinoma, kasininkė vėliau parašo pranešimą buhalterijai, ši gi dar aukštesnei ir tuo viskas baigiasi.

Pavienes plotnoi grupes jungia ryšininkai ir bendra organizacija apima visą Rusiją. Kur vienas plotnoi nepatektų, visur jis gali tikėtis besąlyginės savo draugų paramos. Bernhard Roeder pasakoja vieną tokį savo pergyvenimą 1951 metais Vorkutoje. Nors į čekos rankas patekę plotnoi yra paprastai už terorizmą baudžiami mirtimi, nemažas jų skaičius patenka į darbo stovyklas. Kadangi kiekvienas darbas tarnauja sistemai, nedirba jie ir tenai. Naujas stovyklos komendantas nusprendė jiems

nepasiduoti. Pradžioje jis juos uždarė į nešildomas celes ir nedavė valgyti. Kai tas nepadėjo, vienas čekistas buvo pasiųstas jų primušti. Jis grįžo plotnoi apspiaudytas ir iškoliotas nepakartojamais žodžiais. Tada komendantas įsakė nuvesti juos prievarta į darbo vietą. Plotnoi iššygiavo visiškai ramiai, komendantas džiūgavo. Staiga, tačiau, visi kaip vienas nusimetė drabužius ir visi kaip vienas sukrito nuogi į sniegą. Už pusvalandžio su stipriais nušalimais buvo parvežti į stovyklą ir išsiųsti kitur.

Netrukus po to buvo atvežtas į stovyklą naujas kalinių transportas ir jame vienas plotnoi. Sekančią dieną jis su kirka užmušė komendantą ir sukapojo į gabalus. Po to prisistatė sargybai, perdavė kruviną kirką ir pranešė išpildęs plotnoi įsakymą. Karo teismas už tai jį nubaudė mirtimi, bet prieš sprendimo įvykdymą jis buvo nežinomų asmenų iš griežtai saugojamo izoliacinio kalėjimo išvaduotas ir dingo kaip į vandenį.

Daryti iš viso to savo išvadas sunku. Beskaitant širdį užlieja savotiškai malonus jausmas, jausmas taip senas, kaip sena žmonija — "akis už akį, dantis už dantį"; "nors mirsiu ir aš, bet negyvensi ir tu!"...

Neduoda ramybės tik vienas klausimas — kaip atrodytų ateities Rusija, jei kartais, laimingų aplinkybių dėka, plotnoi vieną dieną paimtų jos valdžią į savo rankas? Kadaise jie organizavo ūkininkų sukilimus, sudarė komunistinės revoliucijos užnugarį ir užpildė pirmųjų sistemos vadų eiles. Vėliau jie, tiesa, pačių komunistų buvo likviduoti, bet ne visi. Plotnoi organizacija buvo paties Stalino karjeros pradžia, prasidėjusios banko apiplėšimu plotnoi kasos pripildymui ir pasibaigusios plotnoi taktikos pritaikymu išvystant sovietinę teroro sistemą. Asmenė patirtis caristinėse priverčiamo darbo stovyklose padėjo jam paversti į darbo stovyklą visą Rusiją; įprotis nesiskaityti su žmogaus gyvybe jam leido ramiai paaukoti dešimties milijonų gyvybių fantastinių planų pravedimui.

Kokias išvadas darytų ir kokį sprendimą pasiūlytų tikras krikščionis?

K. Ž

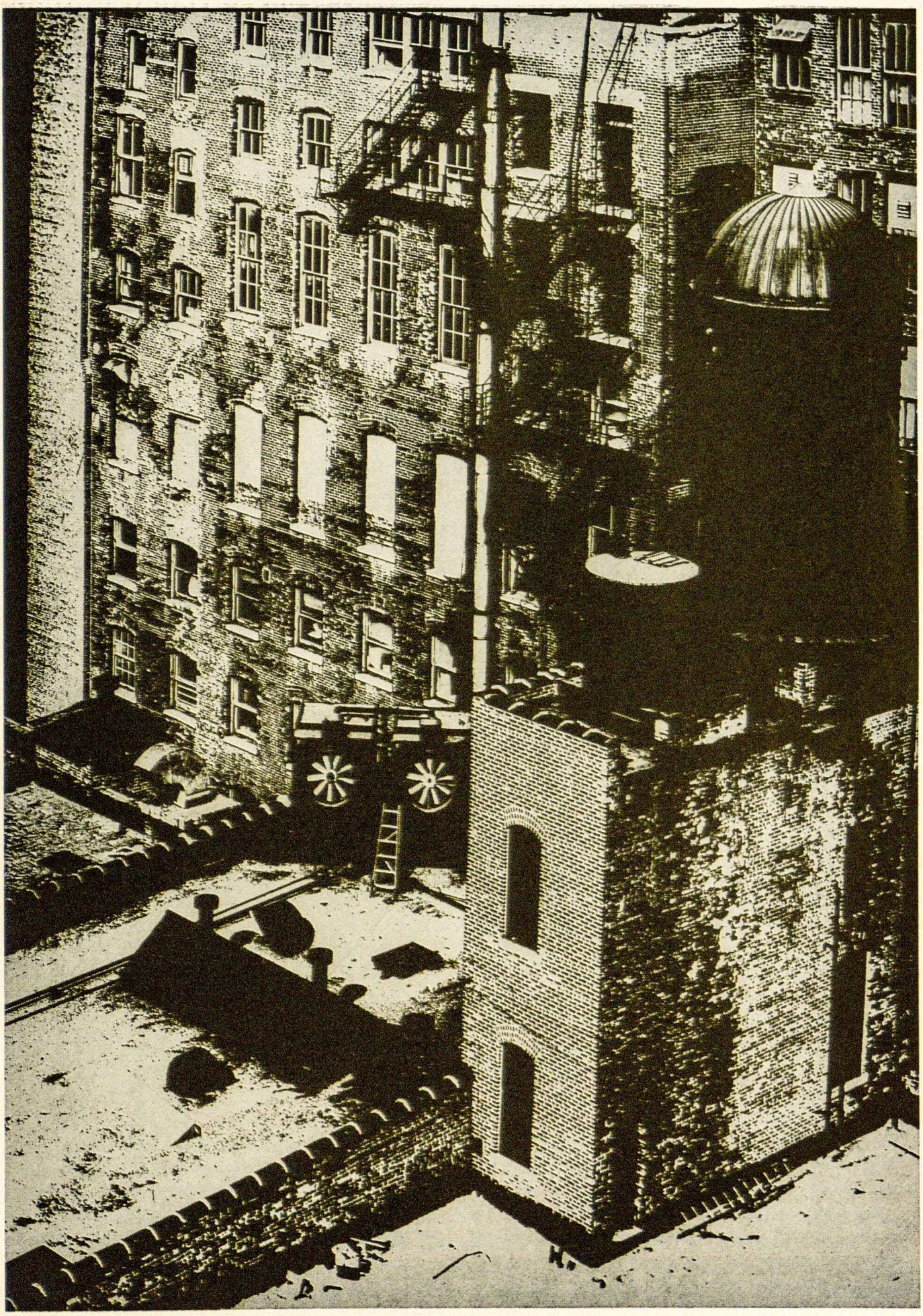

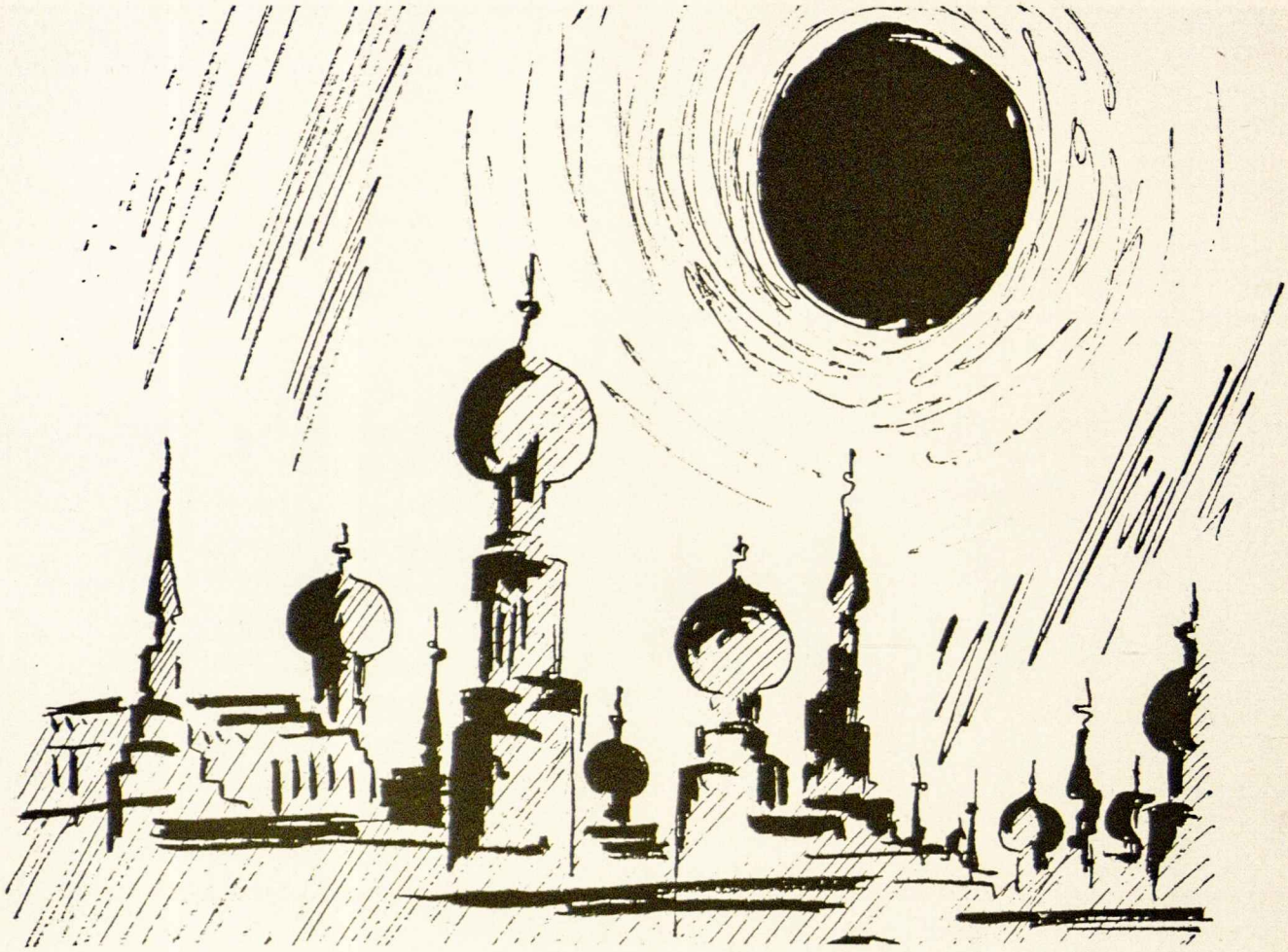

DABARTIES MĄSTYMAI

Čia duodame iš žurnalo *Problems of Communism,* nr. 3, 1961 m., išverstus eilėraščius. Šitie eilėraščiai buvo slaptai parašyti vieno jau nejauno, žymaus rusų rašytojo. Juose atsispindi tipingas rusas intelektualas, nes tik tokiuose slaptuose eilėraščiuose jis gali išsireikšti. Tikras intelektualinis gyvenimas Rusijoj vyksta slaptai; ir tik tokie pavyzdžiai atveria uždangą ir parodo, kas vyrauja rusų intelektualiniame gyvenime — protestas, pasyvus nusivylimas ar cinizmas. Tokie eilėraščiai yra rašomi kaip protestas prieš politinį sugedimą, išreiškia apgailestavimą dėl bailumo teroro metu ir pripažįsta kaltę; kiti duoda poetui progos eksperimentuoti su neoficialiomis formomis, išreikšti savo individualybę.

Kadangi eilėraščiai parašyti Stalino mirties išjudintų įvykių raidoje, tai įdomu pažvelgti į Stalino reikšmę rusams intelektualams. Kaikuriems jis yra tiesiog kraugerys iki paskutinio momento (kada jo lavonas buvo išstatytas, susigrūdo tiek žmonių, kad daug buvo sumindžiota). Tačiau ne visi jį šmeižia. Kaikurie buvo taip su Stalino politika surišti, kad jie negalėjo ją atmesti, nors ir matė neteisingumą.

Bendras įspūdis sykį laisvai pakalbėjus su rusu intelektualu yra, kad jis nepaveiktas oficialios propagandos ir naudoja laisvą protą. Jų tarpe yra mažesnė grupė, kuri nori tuojau reformų ir laisvės. Didesnė grupė jaudinasi dėl Rusijos atsilikimo ir vargšumo. Jai pirmas tikslas yra Rusijos ekonominė pažanga, dėl jos jie linkę paaukoti jiems mažiau svarbius reikalus, pav. laisvę. Iš jų tarpo pateisina Staliną kaip dabartinio amžiaus Petrą Didįjį, kuris atnešė Rusijai pažangą. Kaikuriuos nustebino, sujaudino tokios galingos figūros mirtis. Ir dabar jiems stovi progreso vizija prieš akis, kurią jie mano atsiekti per dabartinį režimą. Kruščevas gal geriausia susumuo-

I

Tą rytą mauzoliejuje Stalinas buvo
palaidotas,
Ir vakaras buvo kaip visi — ryškus ir
aiškus.
Aš vaikščiojau ramiai, tyliai,
Vienas su Maskva.
Ir čia, ką aš galvojau, tikrai,
Kaip gudruolis:
Akinių epocha pasibaigė,
Duonos epocha atėjo.
Rūkymo pertrauka buvo paskelbta tiems,
Kurie puolė debesis.
Liaudis, mieganti savo butuose,
Dievas žino kaip ilgai,
Atsisėdo valandėlei
Apsukti iš naujo savo autus.
Ne, apie tai aš negalvojau,
Aš galvojau apie ką kitą:
Kad jis štai buvo ir dabar jo nėra.
To milžino ir didvyrio.
Maskva yra kaip apleistas ištuštėjęs
namas.
Kaip mes gyvensime be Stalino?
Aš apsižvalgiau:
Maskva neaimanavo, Maskva buvo tuščia.
Negali nešti skausmą be pertraukos.
Visi iki mirties pavargę.
Visi miegojo, tik dabininkai
Šlavė įniršę,
Lyg jie trauktų šaknis ir
Grėbtų iš žemės,
Lyg plėštų iš šušalusios žemės
Jo įsakymų šauksmą, jo įstatymų
rankraštį:
Pėdsakas trijų dienų mirties
Ir senas pėdsakas —
Trisdešimt vienų metų valdžios,
Didybės ir nelaimės.
Aš ėjau ir ėjau
Ir prieš mane atsistojo
Jo palociai, fabrikai —
Visa tai, ką Stalinas pastatė:
Jo dangoraižių bokštai,
Jo aikščių kvadratai...
Socializmas buvo pastatytas.
Įkurdink žmones jame.

II

Yra reikalinga, kad vaikai arba gyvuliai,
Kad kareiviai arba, sakykime, moterys,
Sudėtų visą savo pasitikėjimą į tave
Arba net tave mylėtų.

Apgauti vaikus nėra taip paprasta.
Ir moteris neįsileis su piktadariu,
Arklys išmes išgamą iš balno,
Ir kareivis žinos, kas yra melas ir kas
drąsa.

Bet jūs, jūs proto vyrai ir mokslininkai?
O, jūs Solonai.
Jus apgavo kaip nepribrendusias
mergaites,
Kaip vaikus, jus patraukė prie rankos.

Neturite pagrindo eiti su išdidžia
šypsena,
Jūs, kurie pakartotinai buvote nupirkti
už medalį.
Ką jūs galite pasakyti apie išmintį ir
protą,
Jūs pakartotinai parsidavėte už frazę.

Aš buvau visokiose padėtyse,
Bet nemirštanti siela yra tik matoma
Vaiko šypsenoj
Silpna ir laisva nuo apgavystės.

---

ja jų laikyseną: "Mes praturtėjame, ir jeigu žmogus turi daugiau valgyti, jis pasidaro demokratiškesnis".

Keistas dalykas, kad intelektualai palaiko labiau valdžią negu patys darbininkai. Darbininkai mato, kad jų gyvenimas nepagerėja, kai elitas vis geriau gyvena. Darbininkai stinga maisto, drabužių, butų. Jų kantrybė išsieikvoja belaukiant eilės krautuvėse. Nepasitenkinimas ieško išėjimo girtuokliavime arba neapykantoj. Tarp rusų darbininkijos žodžiai "išauklėtas, inteligentas, akiniuotas, studentas" yra keiksmažodžiai.

III

Aš padažau tikrovę —
Aš pataisau eiles.
Paskaityti jas dar kartą yra nuostabu:
Jos yra malonios ir ramios,
Ir ne tik paklusnios
Kiekvienam krašto įstatymui —
Aš išpildau savo normą!
Jos atitinka planui!

Kad jos pakliūtų į spaudą
Per užpakalines duris,
Mane įpareigojo
pradėti
sumedžioti
tiesą.

Bet kad jos eitų
Tiesiu keliu į rublį,
Aš sulaužau jų rankas.
Aš nukertu jų kojas.
Aš išduodu jas visiškai.
Aš padažau ir meluoju.

Bet vis dėlto kaikurias paslėpsiu,
Kaikurias laikysiu saugiai.
Stipriausių ir drąsiausių
Neatiduosiu nė vienam.

Kada nors išleisiu šią knygą
Be pataisų!

IV

Mes visi ėjome po dievu,
Dievaži, prie jo šono.
Stovėdamas ant mauzoliejaus
Jis buvo galingesnis ir piktesnis,
Išmintingesnis negu anas,
Kurio vardas yra Jehova,
Kurį jis nuvertė,
Iškankintą, sudegintą ant karštų anglių,
Po to ištraukė iš tamsumos
Ir davė kampą ir kėdutę.

Mes visi buvome po dievu,
Dievaži, prie jo paties šono...

Sykį vaikščiojau palei Arbatą.
Dievas važiavo penkiuose automobiliuose.
Iš baimės beveik susikuprinus
Savo pelės spalvos apsiaustuose
Drebėjo jo sargyba šalia jo.

Ir buvo anksti, ir buvo vėlu.
Dangus pasidarė pilkas. Aušra atėjo.
Dievas žvelgė aplink žiauriai ir
išmintingai,
Su viską permatančiu žvilgsniu,
Su viską žinančia akim...

Mes visi buvom po dievu
Ir net stovėjome šalia jo.

V

Aš statau ant smėlio, ir tas smėlis
Tik neseniai dar atrodė man kaip uola.
Jis buvo uola, ir liko uola kiekvienam,
Tik man jis subirėjo ir pradėjo tekėti
šalin.

Būčiau galėjęs kelti rankas augštyn,
Būčiau galėjęs duoti ramybės savo
išdžiuvusiems pirštams.
Būčiau galėjęs pasipiktinti ir paklausti,
Kodėl aš, dėl ko aš?...

Bet aš ištikimas statybos programai...
Prispaustas prie sienos, kabėdamas ant
plauko,
Statau ant smėlio, kuris nubėga po mano
kojom.

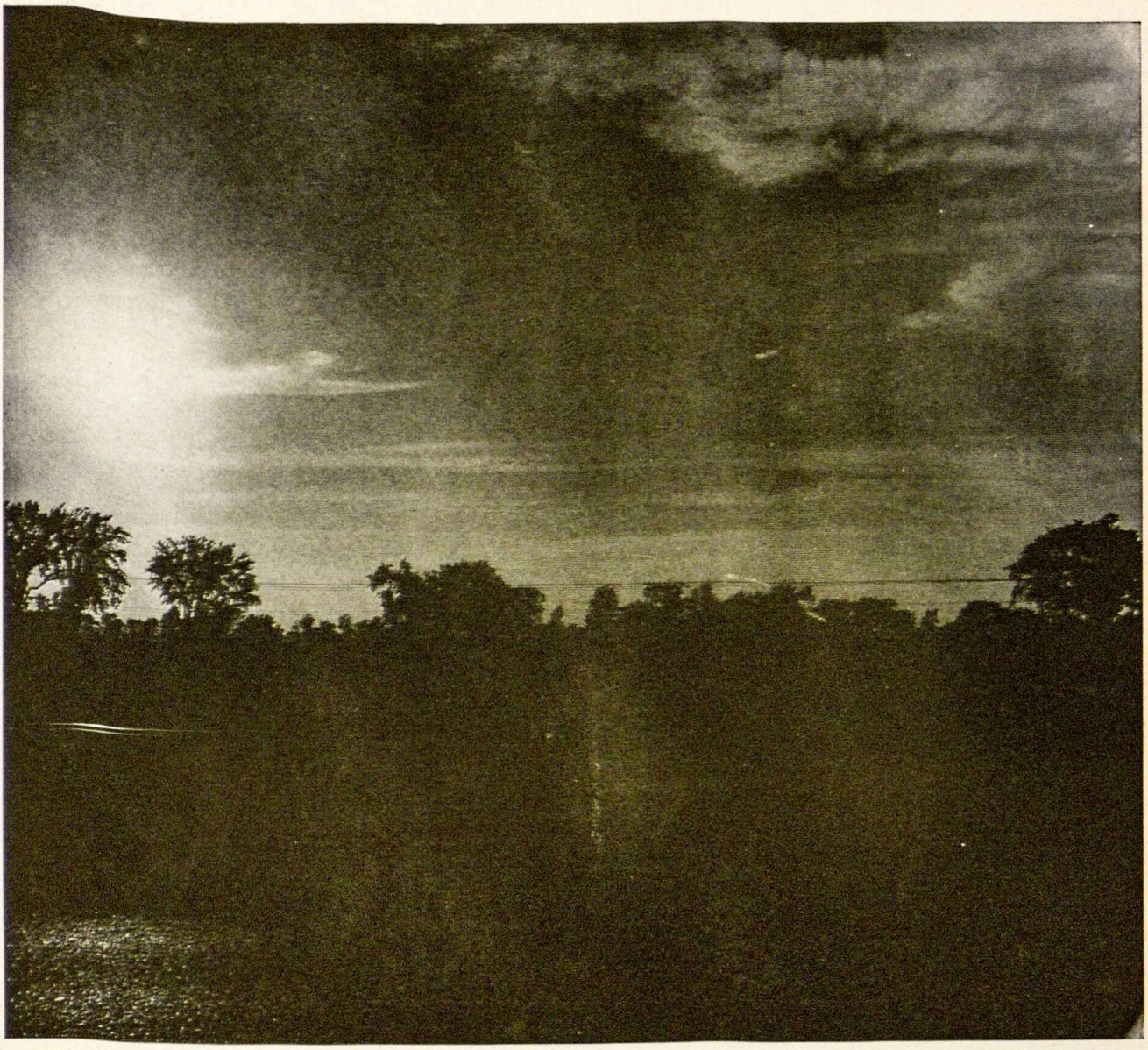

VI

ŽMOGUS

Gamtos karalius, pasaulio vainikas
Atsistojo į eilę gauti cukraus uogienei.

Dėl visažinojimo ar nemirtingumo
Jis nebūtų atsistojęs į tą eilę,
Bet koks didesnis ir reikšmingesnis
Jo susidomėjimas uogiene.

Aš nesu metafizikas
Ir nepeikiu jo.

Žmogus turi valgyti užtektinai
Ir gerti savo arbatą su uogiene.
Ir po to klausytis apie nemirtingumą
Ir prisikimšti galvą visažinojimu.

VII

Aš teisiau žmones ir žinau tiksliai,
Kad teisti žmones yra labai paprasta —
Tik vėliau serga,
Jei jis atsimena netyčia.

Kas mano gramas
Mėsos, kad teistų kito mėsą?
Niekad daugiau neteisiu nei vieno.
Gera nebūti vadu, bet vienu iš masių.

Gera būti mokytoju
Arba pardavėju knygų krautuvėj
Arba teisėju...
Kokiu teisėju? Futbolo!
Būti save užmiršusiu žaidimuose.
Jeigu tokie teisėjai sapnuoja,
Jie nesuriks savo miege.

O mes? Mes klyksime,
mes atsiminsime
Praeitį be pertraukos.
Mano patyrimas yra ypatingas ir
biaurus —
Kaip aš galiu prisiversti tai užmiršti?

Šis eilėraštis yra klaidingas, neteisingas.
Aš klystu.
Tegul jie mane pataiso.

VIII

PROPAGANDA

Šiandien aš niekuo netikiu —
Mano akys — As netikiu.
Mano ausys — Aš netikiu.
Aš paliesiu — tada gal aš tikėsiu.
Jeigu tai paliečiama — viskas yra be
apgavimo.

Aš atsimenu besitraukiančius vokiečius,
Liūdnus belaisvius 1945,
Stovinčius — rankas prie šono — per
tardymą.
Aš klausiu — jie atsako:

— Ar tu tiki Hitleriu? — Ne, netikiu.
— Ar tu tiki Goeringu? — Ne, netikiu.
— Tiki Goebbelsu? — O, propaganda!
—Tiki manim? — Momentas tylos.
— Pone Komisare, netikiu tavim.
Viskas propaganda. Visas pasaulis yra
propaganda.
Keturių skiemenų žodis — propaganda —
Skamba iki šios dienos mano ausyse:
"Viskas propaganda. Visas pasaulis
propaganda".

Jeigu būčiau vėl vaikas,
Besimokinąs pradžios mokykloj,
Ir man sakytų:
Volga įteka į Kaspijos jūrą!
Savaime tikėčiau. Bet pirmiausia
Susirasčiau tą Volgą,
Sekčiau jos vaga iki jūros,
Nusiplaučiau jos vandenyse
Ir tik tada gal tikėčiau.

Arkliai ėda avižas ir šieną!
Melas 1933 per žiemą
Gyvenau išbadėjusioj Ukrainoj.
Iš pradžių arkliai ėdė šiaudus,
Po to šiaudus nuo stogų,
Po to jucs nuvarė į Charkovą, kur
atmatos.
Mačiau savo akimis arklius
Griežtus, rimtus, beveik iškilmingus
Rudus, šviesiai ir tamsiai rudus arklius,
Kaip jie vaikščiojo aplink ramiai,
neskubėdami.
Jie paėjo, stovėjo
Ir krito ir gulėjo ilgą laiką.
Jie nemirė greitai tie arkliai.

Arkliai ėda avižas ir šieną!
Ne. Netiesa. Melas. Propaganda.
Viskas propaganda. Visas pasaulis
propaganda.

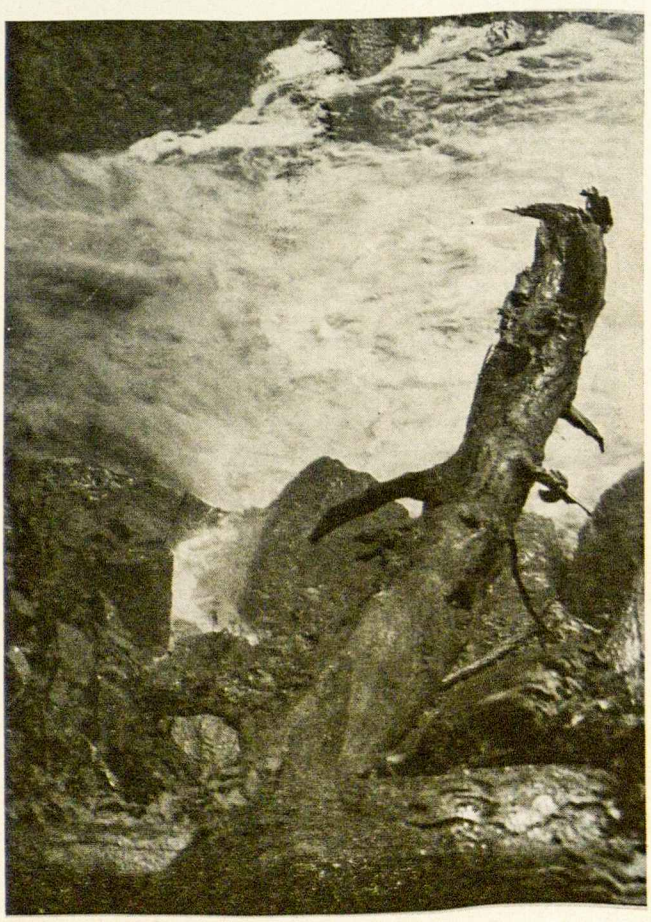

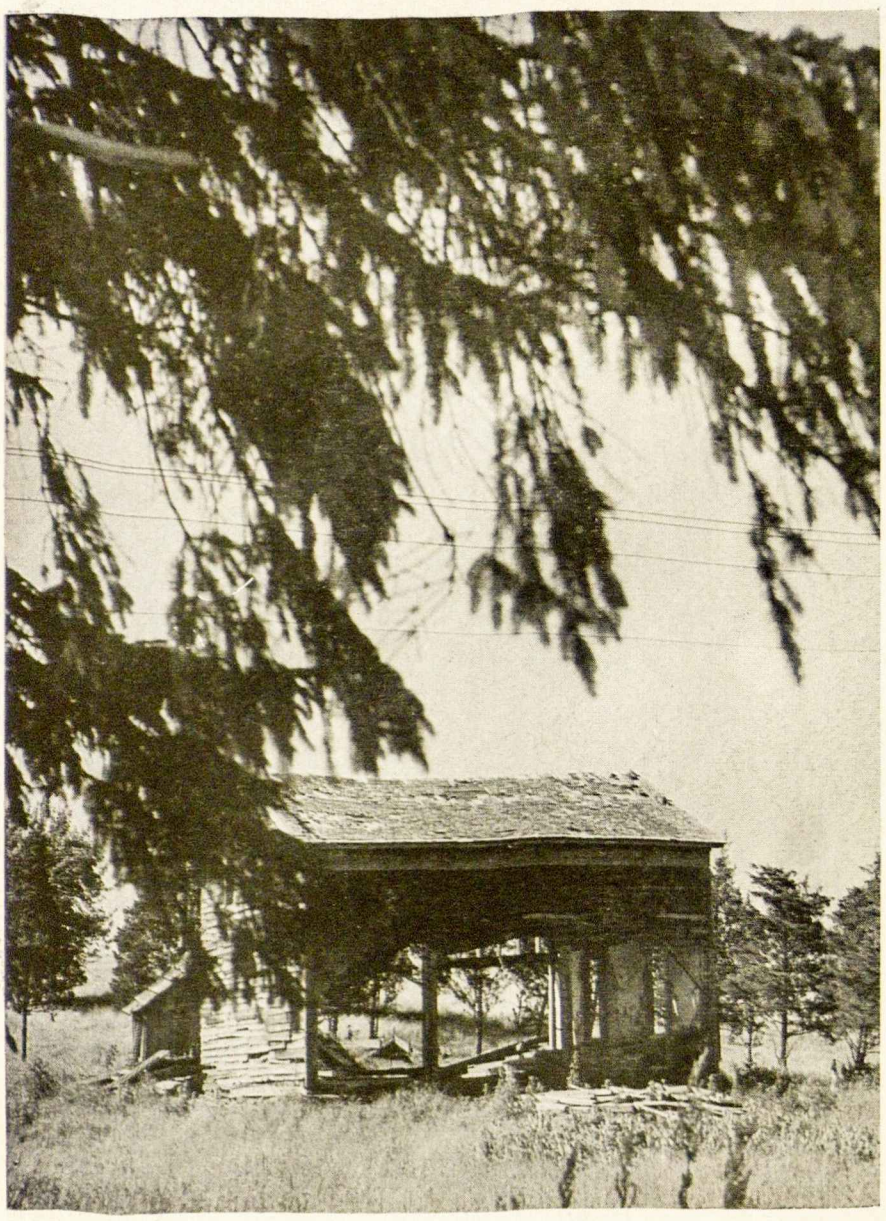

SPAUDOS PUSLAPIUOSE

Pirmiausia supažindinsiu jus su ilgu straipsniu prancūzų **Le Figaro Litteraire**, kovo 24 d., 1962 m., pavadintu "Pour Ursula Deux Noms. Deux Patries". Jame aprašoma problema jaunos vokietaitės, kuri grįžo neseniai pas savo tikrus tėvus į Vokietiją. Ji po karo pakliuvo į Vilniaus kraštą pas vieną lenkų šeimą. Tos šeimos ji buvo globojama ir mylima. Taigi jos asmeniška problema yra nuspręsti, kokiai šeimai ir tautai ji priklauso. Tačiau ne dėlto kalbu apie šį straipsnį, o dėlto, kad jame yra vietų, kurios mums lietuviams įdomios; pav. kaip jaunimas ten galvoja apie vakarus ir kokia propaganda jam kalama į galvas. Vakariečiai atrodo jiems karo ištroškę ir apsiginklavę iki dantų, kai darbininkija skursta ir badauja. Paklausta, ar jaunimas tokios propagandos paveiktas tampa komunistišku, Ursula paneigė tai ir tam teigimui paremti papasakojo tokį įvykį: Kai Suslovas atvažiavo į Kauną, studentai padegė jo automobilį. Už tai Kruščevas bijąs dabar važiuoti į Lietuvą.

Kitas įdomus straipsnis yra **Signes du Temps** žurnale, Nr. 2, 1962 m., pavadintas "Le retour du primitif" parašytas Jacques Leclerq. Autorius panagrinėja mirtinus pavojus civilizacijai. Jis randa, kad seni pavojai — gamtos katastrofos ir barbarų užpolimai — buvo modernios technologijos pašalinti. Tačiau hitlerizmas atveria kitą pavojų, nes jame primityvus žmogus užvaldė seną civilizuotą valstybę, reiškia energija, kuri nebuvo paveikta civilizacijos, pradėjo valdyti civilizuotos valstybės išteklius.

Autorus teigia, kad tokių primityvių žmonių visur yra ir jie nepasirodo kaip kriminalai, nes dažnai juos suvaržo konformizmas ir jie dingsta masės jūroj. Tačiau jie egzistuoja ir yra potencialūs žudikai. Autorius duoda Belgijos pavyzdį: Per ištisą Belgijos nepriklausomybės laikotarpį ten nebuvo nė vieno politinio nužudymo. Tačiau naciams užėjus po dviejų metų vyko šimtai nužudymų ir atsirado pačių belgų saugomi kacetai.

Kiti primityvizmo reiškiniai hitlerizme randami jo taktikoj: staigus užpuolimas, apgaulė, lojalumas tik saviesiems. Paralelė su Džingis Kanu sudaro masiniai nužudymai ir abiejų vadų įsitikinimas, kad Dievas su jais.

Kaip laikėsi pavaldiniai ir priešai? Vokiečiai nekritiškai priėmė autoritetą. Nors įstatymus leido banditai, visvien jie klausė jų, kadangi jie užėmė valdžią. O užpultuose kraštuose vyravo nenoras apsiginkluoti ir gintis.

Iš praeities faktų autorius daro išvadas dabarčiai. Naujieji kraštai turi tik mažą civilizuotą elitą. Vakarai turėtų plėsti savo kultūrinį darbą, kad išvengtų primityvizmo siautėjimo tose valstybėse.

Straipsnis, kurį tikrai verta perskaityti ir įsisąmoninti yra žurnale **Catholic Mind**, 1962 m. balandžio mėn., pavadintas "Catholic Undergraduates and the Existential Revolt", parašytas profesoriaus Robert J. Kreyche. Autorius žvelgia į dabartį ir pasigenda ameri-

kiečių katalikų intelektualų ir studentų, kurie dalyvautų šių laikų esminių problemų sprendime. Jeigu jūs lankote katalikiškas mokyklas, iškelkite šio straipsnio mintis klasėse, kad šio atsidavusio mintytojo įspėjimas neliktų be aido. Bet eikime pirma prie straipsnio.

Tarp amerikiečio kataliko studento ir jo amžiaus pav. beatnikų, yra tarpas. Atrodo, kad katalikai studentai negauna reikalingo išsilavinimo šio amžiaus problemoms spręsti. Dalinai tai katalikų universitetų kaltė, nes ten, nors proto lavinimas skelbiamas tikslu, neduoda progos proto panaudoti. Mokinamos formulės, autoritetingi atsakymai į klausimus, kurio studentas neklausė ir kurių istoriškos reikšmės jis nežino. Taip atrodo filosofijos kursai, kurie turėtų būti prasmės ieškojimas ir duoti progos intelektualiniam atradimui.

Studentai reaguoja pamesdami interesą arba bijodami kelti klausimų. Studentuose trūksta pagrindinio noro žinoti, išnagrinėti dalyką iki dugno. Ta pati apatija vyrauja tarp katalikų universitetų ir valstybinių universitetų studentų. Tačiau autoriui katalikų universitetai pateisina savo egzistenciją tik tuo, kad jie išjudina protą iš apatijos.

Katalikas studentas studijuoja kaip ir visi kiti, kad gautų gerą vietą. Idealizmas, kur jis yra, yra retai keliamas į dvasinį gyvenimą, retai matomas reikalas filosofijos ir teologijos išminties atsakymams. Studentas yra kaip vaikas be baimės ir abejonės, pilnai su katekizmu patenkintas. Tiesa jam garantuota ir todėl jis geras, bet negalvojantis.

Tuo tarpu nekatalikiškas jaunimas bruzda, kyla nepasitenkinimas dabartinės kultūros idealais, technologijos vaisių garbinimu, senosios kartos veidmainiškumu. Jie išgąsdina žmogų savo menine kūryba, kad jis grįžtų vėl į protą. Šis protestas turi rimtą pagrindą, nes jis nori nužmoginimo amžiuje atstatyti žmogaus misteriją. Tačiau jis nueina beatnikų ir Zen budizmo keliais, kurie nekur nenuveda.

Nors teigdami absurdą ir eidami per nuodėmę, tokie jaunuoliai mato bent tą konfliktą, kuris yra tarp dabarties ir žmogaus. Katalikas studentas neturėtų stovėti nuošaliai kaip fariziejus, nedalyvaudamas žmogaus laisvės kovoje prieš sugedusią protestantišką kultūrą. Dar pagrindiniau, jis turėtų išmokti, kad jis gali būti moralus, nebūdamas nuobodus; kad jis gali būti artistiškas nesakydamas pamokslų; kad jis gali drąsiai ir laisvai panaudoti jausmus, netarnaudamas nuodėmei.

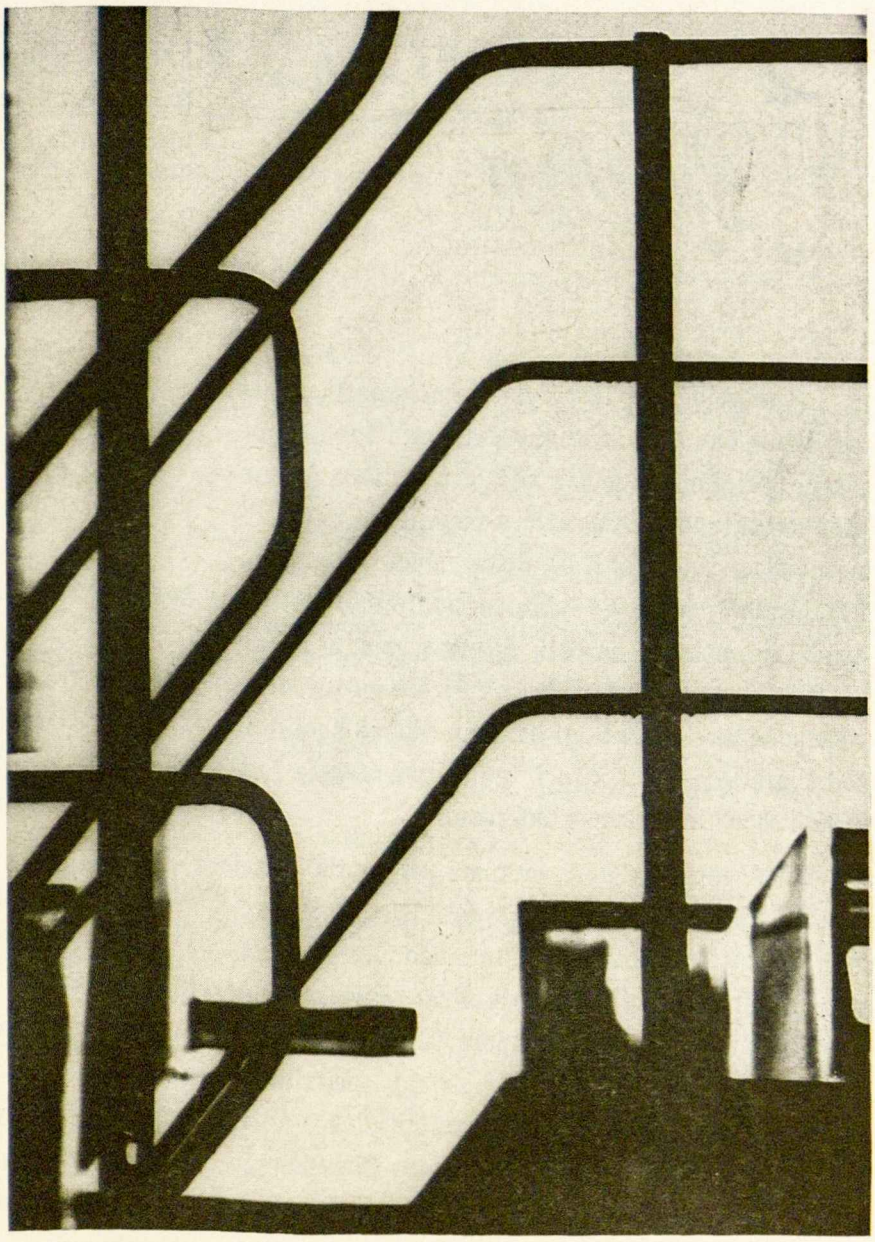

Dabartinė inercija gali vėl prie to privesti, kad istorijos eiga paliks mus; kai katalikybė savo esmėje yra revoliucinė, katalikai yra aršiausi reakcionieriai. Dabartinė revoliucija turi savyje intelektualinio ir dvasinio alkio elementų, kurie priešingi iki šiol šį kraštą valdančiam pragmatizmui. Kreyche nepataria beatnikus imituoti. Jis tik nori, kad studentai susipažintų ir atgaivintų katalikų mokslininkų ir šventųjų tradiciją, savo krikščionišką civilizaciją, kad skaitytų ne vien dėl pamokų, bet iš troškimo žinoti.

Katalikų klaidos yra dvejopos, arba jie naudoja protą tik savo profesijos tikslams, arba jie užsidaro intelektualų tarpe. Meilės vykdymas riša kiekvieną su gyvenimu; ji taip pat priverčia veiksmais išpildyti tarpą, kuris iki šiol buvo tarp skelbiamų tiesų ir praktikos. Tam reikia vėl įvertinti natūralias priemones, parodyti, kad kiekvienas žmogus savo jėga ir profesijos ribose gali tapti šventuoju. Universitetams lieka uždavinys atgaivinti krikščionišką kultūrą ir parodyti studentams, kad ji turi ryšį su šių laikų problemomis.

kreivos stipsnos

Benagrinėjant lietuvybės problematiką, mes, apolitinis Jaunųjų Lietuvių Kalbovų Klubas Amerikoje, priėjome išvados, kad pirmutinė ir pagrindinė nutautimo priežastis yra nepaprastai apleista lietuviškų stipriažodžių kultūra. Nustojęs priemonių išreikšti savo gyvybinius polinkius, lietuvis pradžioje metasi į nerealų veikimą, paskui pradeda jaustis silpnas, pradeda laikyti kitas tautas vyriškesnėmis — o tada gi pamažu vienas skolintas žodis pradeda sekti kitą ir galutinai nuveda į visišką kalbos ir tautybės bankrotą.

Todėl mes, JLKKA, laikome pirmaeilio "Lietuviškų Stipriažodžių Žodyno" išleidimą daugiau nebeatidėliotino aktualumo uždaviniu ir ryžtamės šiam žygiui paaukoti visas savo jaunas jėgas. Visų pirmiausia kreipiamės mes į lietuvių politines ir nepolitines grupes, jų padalinius ir jų atskalas, prašydami mums prisiųsti savo pagrindinius pokarinio laikotarpio kūrinius ir užtikrindami, kad mūsų darbas neabejotinai prisidės ir prie Jūsų tarpusavio diskusijų praturtinimo. Kartu tačiau kreipiamės į Tave, plačioji lietuviškoji visuomene, prašydami rūpestingai rinkti ir mums prisiųsti kiekvieną kultūringam ir vaisingam nuomonių pasidalinimui tinkamą žodį bei išsireiškimą. Ateities išeivijos kartos bus jums visiems be galo dėkingos — mes gi patys už kiekvieną dar mums nežinomą žodį atsilyginsime su vienu procentu nuolaidos nuo būsimos žodyno kainos (100 žodžių — žodynas dovanai.

Jaunųjų Lietuvių Kalbovų
Klubo Amerikoje Valdyba

Iš žodyno puslapių:

duodame kaip mūsų rimto darbo pavyzdį porą ištraukų iš žodyno A raidės.

abuoja — įkyrėlis; tas, kas nuolat kalba apie praktiškesnį veikimą.

aklojimas — žabalinėjimas, dausiojimas; ieškojimas nežinant nei kur, nei ko (objektyviai įvertinant kitos partijos darbą).

aklagimis — kas apsisprendžia priklausyti ne mano vienetui.

apkiautėlis — vėpla. kvėža; kalbant apie kitos valdybos narius

apsiblausėlis — apsnūdėlis, suniurėlis; kalbant apie eilinius narius.

atbuleikis — atžagaris; mano skelbiamos pažangos kritikas.

atgrubnagis — mano rinkiminis oponentas.

avigalvis — žioplys, dvokla, pusgalvis, pusprotis, bukagalvis (ypač tinka kitų grupių vadams).

(Iš Vokietijos SAS leidinio *"Kanapinė"*)

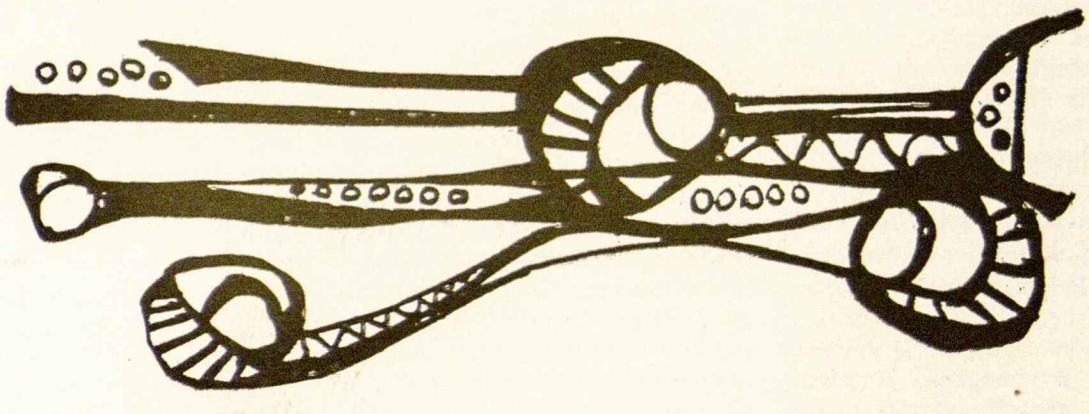

DARBAI IR ŽMONĖS

Iš Castelnuoviečių gyvenimo

Mūsų gimnazijoj įsigalėjo tradicija, kad at kai organizuotų karnavalo — užgavėnių pasilinksminimus; taigi ir šįmet surengėm žaidimus, varžybas, kaukių eiseną... Tačiau tą dieną netrūko ir rimtos valandėlės — vienos valandos adoracijos prieš išstatytą Švenčiausiąjį Sakramentą.

Gavėnia mums atnešė truputį liūdesio: turėjome atsisveikinti su mūsų sekretorium Arūnu Šulskiu, kuris, išgyvenęs penkerius metus gimnazijoje, sugrįžo pas tėvelius į Miuncheną. Veikė įvairiose gimnazijos organizacijose, o paskutinius dvejus metus dirbo su ateitininkais. Išvykstančiam draugui surengėm išleistuves, o gimnazijos vedėjas kun. Stasys Petraitis visus priėmė į savo raštinę ir pavaišino sausainiais ir šampanu. Ta pačia proga kun. direktorius mums įteikė jo rūpesčiu užsakytą naują rašomąją mašinėlę. Išvykstančiam sekretoriui palinkėjom sėkmingo naujo gyvenimo ir pasižadėjom palaikyti su juo glaudžius ryšius.

Dabar visi ruošiamės penkių dienų rekolekcijoms, kurias turėsime Didžiąją savaitę. Tuo tarpu at-kai, norėdami atžymėti Įstaigos atidarymo dešimtmetį, nusprendė rinkti lėšų kai kuriems sporto žaidimams įrengti: stumdomąsias krepšinio lentas, beisbolo įrankius, turniką, lygiagretes. Turime vilties, kad ir šita iniciatyva bent dalinai pasiseks. **Koresp.**

LOS ANGELES

Los Angeles ateitininkai sendraugiai, pasinaudodami Gavėnios rimties metu, rengia šio megalopolio lietuviškajai visuomenei paskaitų ciklą išeivijos problemoms nagrinėti.

Pirmoji Gavėnios seminaro paskaita įvyko kovo 11 d., šv. Kazimiero parapijos salėje. Moderavo profesorius P. Raulinaitis. Didelį būrį klausytojų rašytojas J. Gliauda tikrai neapvylė diskutuodamas šios išeivijos pajėgumą išauginti kūrybines jėgas lietuvių tautai.

Žvilgsnis mūsų išeivijon iš kūrybinio pajėgumo taško, tai žvilgsnis į mūsų visuomenės narių pajėgumą gilinti ir tobulinti tą kultūrą, kurią atsivežėme, ir iš tų šaknų kurti naujas kultūrines atžalas. Senoji išeivių karta yra mums pavyzdžiu primityvaus atsparumo prieš nutautėjimą. Bet ir tobulinimo ir kūrimo tautinių vertybių mes pasigendame šioje kartoje. Matome nuostabų ir genealų senųjų ateivių organizacinį pajėgumą. Bet antroji karta jau yra žuvus. Naujoji ateivių karta taip pat nebus asimiliuota. Šios kartos kūrėjas yra dar savųjų apsuptas, turi jam būtiną audienciją, bet ar ją turės antrosios kartos kūrėjas — ir ar jis galės būt kūrėju be audiencijos, be ryšio su tautiečiais ir tėvyne?

Prelegentas gyvais pavyzdžiais iš rusų 1918-tų metų emigracijos, taip panašios į mūsąją, rodė, ko galime tikėtis: organizacinis, administracinis gyvumas (čia prelegentas įjungia ir ansamblius ir operą) gali išlikti labai ilgai, bet kūrybinės perspektyvos yra pesimistiškos — nei kūrėjų, nei audiencijos greit nebus. Kūryba padaroma prabanga kovojančioje dėl savo teisių tautoje.

Diskusijose dalyvavo nemažai atsilankiusiųjų, iškeldami vilčių ateičiai — lietuvių tautai gyvuoti ir bujoti išeivijoje ne tik administracinėse, bet ir kūrybos srityse.

Į tremties problemas ateities perspektyvoje žvelgė rašytoja Alė Rūta-Arbienė antrojoje seminaro paskaitoje balandžio 8 dieną. Šią plačią temą prelegentė trumpai pristatė, išskirdama esminę ir iš jos plaukiančias šalutines tremties problemas. Esmine problema mums buvo pristatyta mūsų, kaip žmonių, kaip asmenybių, menkėjimas. Ir negerovės pasireiškiančios įvairiose gyvenimo srityse išplaukia iš šios esminės problemos — socialinėje: pradėjimas skirstytis luomais pagal uždarbius ir apyvartos didumą; perdidelis linkimas materijon dvasinių vertybių sąskaiton; politinėje: suprastinimas ir susmulkinimas didelių darbų į asmeninius ginčus ir ambicijas; jaunimo auklėjime: vidujinio autoriteto praradimas.

Prelegentė šiame įvade diskusijoms, kurias moderavo F. Palubinskas, pilnai tikslą pasiekė. Diskusijose kalbėtojai žvelgė ateitin, matydami reikalą suprast ir persiimt tremtinio misijos reikšme. Šios misijos nesupratimas ir yra dvasinio menkėjimo priežastimi.

Saulė Palubinskienė

Urbanos draugovė

SAS metinės temos nagrinėjimą Urbanos draugovė pradėjo Otilijos Užgirytės ir Dalios Stakytės referatais, kurie buvo skaityti draugovės susirinkime vasario 21 dieną. Otilija Užgirytė, kalbėdama apie protestantų reformacijos pasekmes Bažnyčiai, iškėlė faktą, kad reformacija ne vien pivertė Bažnyčią pašalinti korupciją iš savo institucijų vidaus, bet ir paskatino sušaukti Tridento Susirinkimą, kuriame tikėjimo tiesos ir Bažnyčios doktrina tapo daug nuosekliau apibrėžta, negu ankstesniais amžiais.

Dalia Stakytė davė santrauką knygos "The Unfinished Reformation," kurioje telpa penkių liuteronų pastorių pasisakymai dėl protestantų grįžimo į Bažnyčią. Autoriai atstovauja Vokietijoje gana stipriai besireiškiantį sąjūdį protestantų teologų tarpe, būdingą noru vesti dialogą su katalikų Bažnyčia. Jų įsitikinimu, protestantams yra reikalinga sugrįžti į vieną, visuotinę Bažnyčią. Nurodoma, kiek daug dabartinė liuteronų bažnyčia yra nukrypusi nuo paties Liuterio mokslo ir tuo pačiu nuo katalikiškumo, nes Liuterio laikais jo pasekėjai buvo nepalyginant artimesni katalikų Bažnyčiai negu dabar. Taip pat stipriai pasisakoma už vienos, visuotinės Bažnyčios reikalingumą; krikščionių suskilimas, toks koks jau tęsiasi ištisus šimtmečius, niekada neturėjo įvykti, ir dėl jo yra kalta tiek Bažnyčia, kuri nemokėjo tinkamai reaguoti į reformaciją, tiek reformatoriai, kurie norėdami taisyti Bažnyčios negeroves, užmiršo jos universalų charakterį. Išvardinama, kas protestantams šiuo metu Romoje nepriimtina, ir mėginama kiek galima teisingiau nušviesti priežastis, privedusias prie reformacijos, kuri, jų įsitikinimu, nebuvo visai nepagrįsta. Bet reformacija tol bus „neužbaigta," kol neįvyks visų krikščionių susijungimas ten, kur yra krikščionybės gelmės — katalikų Bažnyčioje. Įdomu, kad knyga išleista katalikų universiteto Notre Dame ir įžanga jai parašęs katalikas kunigas, to universiteto profesorius. D. Stakytės nuomone, knyga jokiu būdu neatstovauja plačios evangelikų visuomenės pažiūrų, bet greičiau yra autorių asmeniškas bandymas įtikinti savo bendralaikius susijungimo su Bažnyčia reikalingumu, ir vertinga nors iš to taško.

Diskusijose aiškintasi, ar reformacija nebuvo daugiau sociologinis tų laikų padarinys ir tuo pačiu „neišvengiamas" dalies žmonijos žingsnis; taip pat, ar humanizmas tais laikais buvo būdingesnis protestantams negu katalikams. Sekančiame susirinkime V. Skrupskelytė kalbės apie religiją ir kūrybą — kataliko autoriaus padėtį visuomenėje.

A. S.

ALp(LKA)1786
1962, Nr.4

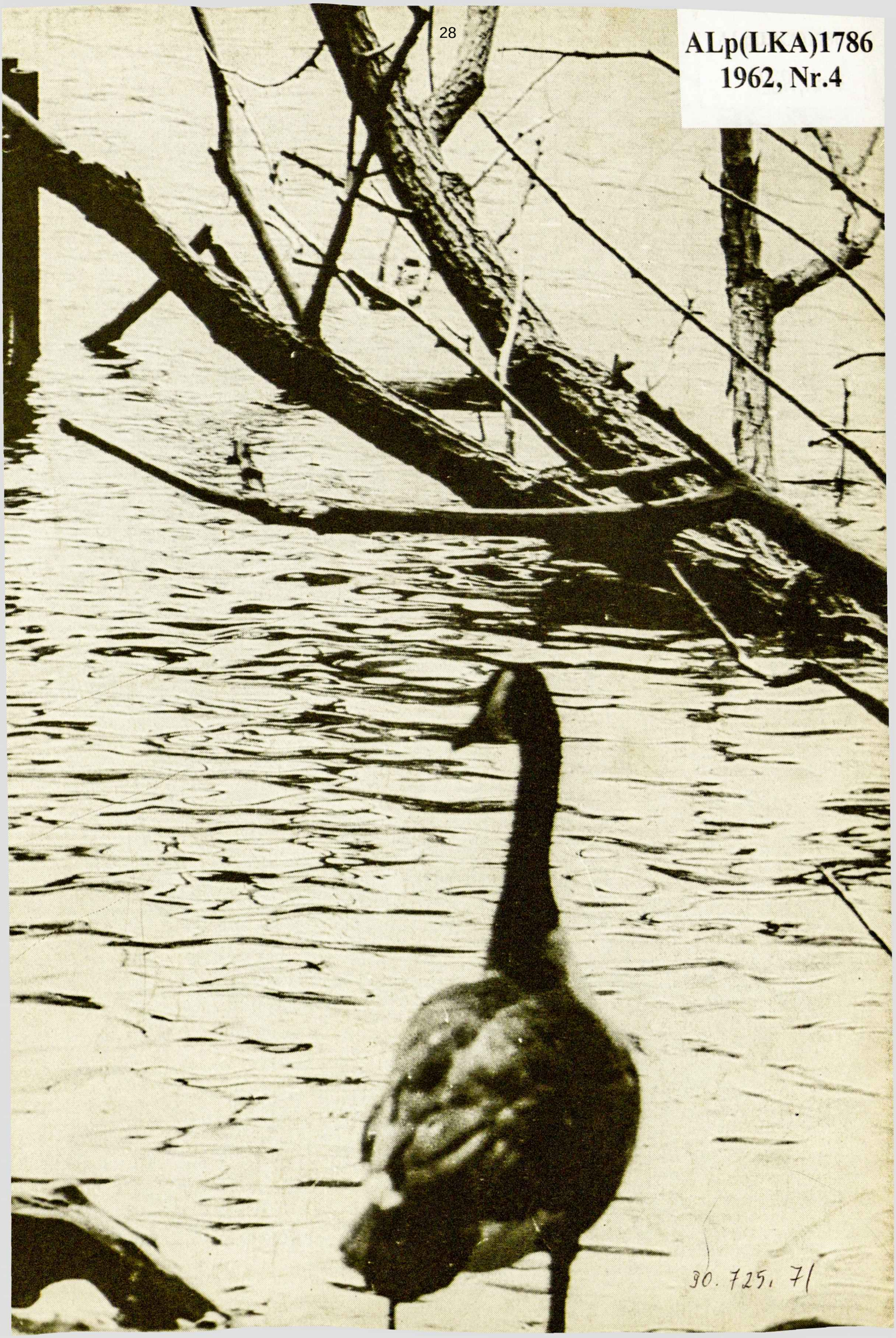

30. 725. 71